

**TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIA TEADUSKOND
GERMAANI, ROMAANI JA SLAAVI FILOLOOGIA INSTITUUT**

**TEMAATILINE STRUKTUUR JA SELLE
ANALÜÜS *EKSLIKKUSE* AJASTU NÄITEL**

Magistritöö

**Marianne Negfeldt
Juhendaja: prof Krista Vogelberg**

**TARTU
2013**

SISUKORD

Lühendid	3
SISSEJUHATUS	4
TEOREETILINE PEATÜKK	7
Lause temaatiline struktuur	7
Teema-reema	7
Temaatilised seosed	8
Temaatiline struktuur ja sõnajärg	10
Mitmeastmeline analüüs	13
Temaatiline struktuur ja infostruktuur	14
M. A. K. Halliday	15
Praha koolkond	16
Lauseülesed tasandid	18
ANALÜÜSIPEATÜKK	22
Meetod	22
Analüüs	24
Tõlkijast olenevad probleemkohad	24
Järjestus reema-teema	41
Tõlkijast mitteolenevad probleemkohad	43
Järeldused	46
KOKKUVÕTE	48
KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU	51
SUMMARY	54
LISA. Leitud probleemkohtade loetelu	57

Lühendid

FSP funktsionaalne lauseperspektiiv

IS infostruktuur

TS temaatiline struktuur

SISSEJUHATUS

Tuleb jälle inimesi, kes tahavad koeri, ja jälle võltsitakse sugupuid, sest nad tahavad puhast rassi, see on mõttetud, aga nemad tahavad. Me läheme Stalingradi. Ei miskit, muudkui kuss olla, hoia tihkelt teiste ligi ja tee, mida kõik teevad, kuni lõpuks saad hammustada, kui sa tahad sõda üle elada. Seal kohtad sa veel teisi koeri, seal on neil tööd. Pärast võtan ma su 'Karikasse' kaasa ja Balouniga peame ette vaatama, niisama nagu rahugi, et ta sind nahka ei paneks, sõda ei kesta igavesti, Ajaks.

Kas tundsite ehk ära, millega tegemist? Kui tundsite, siis kas oskate öelda, mis on valesti? Kui ei tundnud, kas Te vähemalt mõttest saite aru? Aga kui ma pakun Teile võrdluseks niisuguse tekstilõigu:

Me läheme Stalingradi. Seal kohtad sa veel teisi koeri, seal on neil tööd. Kui sa tahad sõda üle elada, hoia tihkelt teiste ligi ja tee, mida kõik teevad, ei miskit, muudkui kuss olla, kuni lõpuks saad hammustada. Sõda ei kesta igavesti, niisama nagu rahugi, pärast võtan ma su 'Karikasse' kaasa ja Balouniga peame ette vaatama, et ta sind nahka ei paneks, Ajaks. Tuleb jälle inimesi, kes tahavad koeri, ja jälle võltsitakse sugupuid, sest nad tahavad puhast rassi, see on mõttetud, aga nemad tahavad. (Tsitaatide kuldraamat 2005: 31)

See tekst on pärit Bertolt Brechti teosest, mille eestikeelne tõlge kannab pealkirja *Švejki Teises maailmasõjas*. Tsitaat ja sissejuhatuse esimene lõik on tegelikult ühe omaduse poolest identsed – viimne kui üks sõna on sama. Kuid sellele vaatamata ei suuda esimene lõik anda lugejale edasi sama mõtet kui tsitaat. Mis siis ikkagi valesti on?

Tsitaat on üks tervik, mille laused on kindlas järjekorras ja omavahel loogiliselt seotud. Aga esimeses lõigus ei ole laused kindlas järjekorras ega üksteisega loogiliselt seotud ja segamini on aetud isegi mõne lause osalaused. Niisuguse ümberpaigutamisega on lõhutud üks väga oluline struktuur, millele paraku pööratakse teenimatult vähe tähelepanu: lõhutud on lausete vahelised temaatilised seosed ja osade lausete temaatiline struktuur. See ongi valesti.

Käesoleva magistritöö eesmärk on anda temaatilisest struktuurist võimalikult lihtne ja selge ülevaade, mis oleks mõistetav kõigile tõlkijatele – ka neile, kel puudub filoloogiline taust või neile, kes ei soovi keerulisse teooriasse süveneda. (Ärge muretsege, midagi ei juhtu, kui te ei ole tõlkija. Teiegi võite soovi korral seda tööd lugeda.) Teooriale järgneb praktiline tõlke analüüs, mis aitab teooriat illustreerida ning näitab tõlkijatele, kuidas parandada oma tõlgitud teksti arusaadavust ja loetavust¹ lausete temaatilise struktuuri analüüsimise abil. Analüüsitava materjal on võetud raamatust *Ekslikkuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed*, mille ingliskeelse algteksti on kirjutanud George Soros ja selle eesti keelde tõlkinud Märt Väljataga.

Idee uurida temaatilist struktuuri andis magistritöö autorile töö juhendaja Krista Vogelberg. Temaatiline struktuur mõjutab otseselt teksti (sealhulgas tõlgitud teksti) sidusust, jälgitavust ja arusaadavust. Kuid tõlketundides seda õpilastele eraldi ei tutvustata ega anta ka nõuannet, et segase lõigu või lause võib saada paremaks just temaatiliste seoste paika panemisega. Käesolev töö püüab seda lünka täita.

Teadadaolevalt ei ole tõlkeõpetuse magistritöödes varem temaatilisele struktuurile keskendutud. Küll aga leiab hea kokkuvõtliku ülevaate lause temaatilise struktuuri uurimisega seotud teoreetikutest Liina Lindströmi doktoritööst, kust saab täpsemalt lugeda ka sõnajärjest, mida käesolevas töös ainult põgusalt tutvustatakse. Kasulikke nõuandeid loetava teksti koostamiseks annab Reet Kasik oma tekstiõpetuse õpikus. Eesti keeles ilmunud üldkeeleteaduslikud raamatud mainivad temaatilist struktuuri sageli ainult mõne sõnaga, rohkem informatsiooni leiab huviline näiteks ingliskeelsetest allikatest.

¹ Käesolevas magistritöös hinnatakse 'loetavusega' seda, kas teksti on hea sujuv lugeda ning kas tekst on selge ja arusaadav. (Hästi) loetavat teksti saab järjest ilma katkestusteta lugeda ja selle mõte on kergesti mõistetav. Kehva loetavusega tekst on segane ja lausetest aru saamine (kui see on üldse võimalik) nõuab lugejalt liigset pingutust. Selle töö ulatuses ei hõlma loetavus vormilisi loetavust mõjutavaid tegureid nagu kirjatüüp, kirja suurus, teksti paigutus leheküljel jms.

Töö koosneb sissejuhatusest, teoreetilisest peatükist, analüüsipeatükist, kokkuvõttest ja ingliskeelsest kokkuvõttest. Neist mahukamad ja olulisemad on teoreetiline ja analüüsipeatükk. Teoreetilises peatükis selgitatakse temaatilise struktuuri tähendust, näidatakse kuidas see tekstis realiseerub ning kuidas ühe lõigu moodustavaid lauseid temaatiliseks tervikuks ühendatakse. Samuti antakse lühiülevaade kahest tuntuimast teoreetilist lähenemist (Halliday analüüsimeetod ja Praha koolkonna funktsionaalse lauseperspektiivi teooria). Analüüsipeatükis keskendutakse valitud teosest leitud probleemsete lausete temaatilise struktuuri analüüsimisele ja esitatakse soovituslikud parandused. Analüüsipeatükk lõpeb järeldustega.

TEOREETILINE PEATÜKK

Tõlge on ühest keelest nõnda teise keelde üle kantud tekst, et see täidab teistsuguses kontekstis teistsuguse kultuuritaustaga lugejate jaoks oma eesmärgi (Vermeer 2001: 61). Tavaliselt moodustab niisuguse teksti „lausete jada, millel on ühine retooriline eesmärk“ (Hatim 2001a: 68 – minu tõlge M. N.). Lause on „keeleüksus, mis väljendab üht mõtet keeleliselt terviklikul kujul“ (Ehala 1997: 219). Lause koosneb sõnadest. Sõnad, mis moodustavad lause, „on omavahel grammatiliselt ja tähenduslikult seotud“ (Valmis ja Valmis 2004: 159).

Tõlke analüüsimisele saab läheneda mitmeti ning kasutada erinevaid meetodeid. Üks analüüsimeetod keskendub tavaliselt ühele tõlke aspektile. Käesolevas magistritöös on see aspekt lause temaatiline struktuur. Kuigi lause on üks väiksematest teksti moodustavatest osadest, nagu eelnev lõik illustreerib, mõjutab lause temaatiline struktuur ka teksti pikemaid osasid (Bloor ja Bloor 2004: 65). Vaadeldes lausete vahelisi seoseid on võimalik hinnata lõigu struktuuri ja mõistetavust ning teatud määraneni kogu teksti temaatilist struktuuri ja järjepidevust.

Lause temaatiline struktuur

Teema-reema

Lause temaatiline struktuur (TS) ehk infostruktuur (IS) tähendab „info jagamist lauses, nii et see aitaks kaasa teksti tootmisele ja sõnumi mõistmisele“ (Karlsson 2002: 277). Lause jagatakse kaheks: teemaks ja reemaks. Teema ehk väitealine on „see osa lausest, mis väljendab seda, mis teada on“ (Valmis ja Valmis 2004: 211). Reema ehk väide on „see osa lausest, mis avaldab uut informatsiooni“ (Valmis ja Valmis 2004: 211).

Näiteks 'Kati küpsetab pannkooke'² – siin on 'Kati' juba lugejale tuntud isik ehk teema ja 'küpsetab pannkooke' uus informatsioon, millest lugejat teavitatakse, ehk reema. Tavaliselt paigutatakse teema lause algusesse ja reema lause lõppu.

Muud olulisemad TS-iga seoses kasutatavad terminid, millega võib erialakirjanduse lugemisel kokku puutuda, on „topik-komment (*topic-comment*), tuntud-uus (*given-new*)“ ja fookus (*focus*) (Lindström 2005: 25).

Temaatilised seosed

Selle, kas informatsioon on kuulajale (suulise teksti puhul)³ või lugejale (kirjaliku teksti puhul) juba teada või mitte, iseloomustamiseks kasutatakse ka terminit 'tutus'. Informatsiooni „tutuse määrab kõneleja“ (Karlsson 2002: 278) või kirjutaja, kes peab otsustama, mida kuulaja/lugeja eeldatavasti juba teab. Eelneva teksti kaudu tuntud teave asetatakse üldjuhul, nagu on eespool mainitud, uue koostatava lause algusesse. Näiteks lõik „Kalevipoja“ ümberjutustusest:

Kalevipoja magamise ajal tulid laanest hundid ja murdsid Kalevipoja kammitsas hobuse, kes oli läinud parmude ja sääskede pakku põõsastikku. Hiigelhobuse jäänustest tekkis murdmise kohal maksast, kontidest ja jalalöögist künkaid, verest oidukesi ja lohukesi, sisikonnast soo, karvadest said kõrkjad, lakast roog, sabast sarapuud. Nii on kujunenud hobusejäänustest maapinnale rohkesti mälestusmärke, mis on järelpõlvedelegi veel nähtavad (786–876). (Kreutzwald 1960: 36)

Lõik koosneb kolmest lausest ning on VIII loo lõpp. Lugejale on eelnevalt teada:

- 1) kes on Kalevipoeg;
- 2) et Kalevipojal on hobune;

² Kui näitelause järgi ei ole märgitud allikat, on tegu selle töö jaoks autoritaarse allika eeskujul koostatud lausega.

³ TS on olemas suulises ja kirjalikus tekstis mõlemas, kuid nende väljendusvahendid on erinevad. Suulises tekstis saab reemas antavat uut informatsiooni tuua esile prosoodia ja rõhuga, mistõttu ei ole teema-reema järjestus lauses nii oluline kui kirjalikus tekstis. Kirjalikus tekstis niisugune võimalus puudub ja põhiline vahend on ikkagi teema-reema loogiline järjestus. Käesolevas töös keskendutakse ennekõike kirjaliku teksti TS-ile.

- 3) viimati toimunud sündmused: Kalevipoeg kündis mitu päeva, otsustas siis puhata, pani hobuse rohumaaale kammitsasse ja heitis ise magama.

Lausete analüüsimisel on näha, kuidas need järgivad struktuuri teema alguses ja reema lõpus ehk kõigepealt teadaolev ja seejärel uus informatsioon. Esimese lause teema on Kalevipoeg ja reema Kalevipoja magama heitmisele järgnenud uute sündmuste kirjeldus. Üks nende sündmuste osalistest – hobune – on lugejale varasemast tuntud ja tänu sellele on reemat kergem mõista. Teise lause teema on oma lõpu leidnud hiigelhobune või täpsemalt tema jäänused (kusjuures see teema tuleneb otseselt eelmise lause reemast) ning reema jäänustega edasi toimunu. Kolmanda lause teemaks võib lugeda kogu lause esimest poolt ehk 'nii on kujunenud hobusejäänustest', kuna eelnevast on teada nii hobusejäänuste olemasolu kui ka see, kuidas neist tekkisid künkad, soo ja muu. Kolmanda lause teine pool on selle lause reema ja annab uut teavet.

Kirjeldatud näide esitab kolme liiki seoseid:

- 1) ühe lõigu moodustavate lausete vahelised seosed,
- 2) kahe lõigu vahelised seosed (viimati toimunud sündmuste kirjeldus on näitelõigule eelnevas lõigus) ja
- 3) lause/teema seos kogu tekstiga (näiteks teadmine, kes on Kalevipoeg, ei tulene ainult eelnevast lõigust, vaid kogu eelnevast tekstist).

Seega ei ole temaatilised seosed ainult lausete või lõikude vahel, vaid kogu teksti ulatuses, kusjuures teksti alla kuulub ka viiesajaleheküljeline romaan (Hatim 2001a: 71). Ühte lauset ümbritsev kontekst on Hatimi käsitluses nii oluline, et ta lisab kontekstist sõltuvuse ning mitte sõltuvuse teema ja reema definitsioonidesse: teemas esitatakse teadaolev, kontekstist sõltuv informatsioon ja reemas uus, kontekstist sõltumatu informatsioon (2001b: 265).

Temaatiline struktuur ja sõnajärg

Lause analüüsimine TS-i kirjeldamiseks eeldab sõnajärje⁴ uurimist, kuna sõnajärje üks kesketest funktsioonidest „kõikides keeltes on organiseerida diskursuse struktuuri, eelkõige lause“ TS-i (Karlsson 2002: 197). Kõige olulisem on vaadata subjekti ja verbi (eriti verbi) asendit, kuna just nende kaudu antakse edasi „lauses avaldatud mõtte tuum“ (Valmis ja Valmis 2004: 211).

Lause TS ei ole aga universaalne, vaid seda väljendatakse erinevates keeltes erinevalt (Munday 2008: 95). Näiteks portugali, hispaania ja araabia keeles kasutatakse sageli V1-sõnajärge, kus verb on lauses esimesel kohal ehk teemapositsioonis (Munday 2008: 95). Inglise keeles on verb lauses valdavalt teisel kohal (Shoebottom i.a.), samamoodi on eesti keeles põhiline V2-sõnajärg ehk verb on teisel kohal (Valmis ja Valmis 2004: 211). Selgituseks sobib Euroopa Parlamendi 15. jaanuari 2013. aasta istungi protokoll punkti 21 alla kuuluva lause võrdlus inglise, hispaania ja eesti keeles. Inglisekeelne lause on 'The sitting closed at 22.50.' (European Parliament 2013) ja selle hispaaniakeelne vaste 'Se levanta la sesión a las 22.50 horas.' (Parlamento Europeo 2013) ning eestikeelne 'Istung lõppes kell 22.50.' (Euroopa Parlament 2013). Inglisekeelse lause TS on järgnev:

The sitting | closed at 22.50.

teema | reema,

⁴ Lihtsustatult tähendab sõnajärg lauseliikmete, nagu näiteks subjekti, verbi, objekti, järjekorda lauses. Põhisõnajärje alusel jagatakse kõik maailma keeled rühmadesse; kõige enam esineb keeli, mis „jagunevad /.../ kolme suurde rühma: SVO-keeled, SOV-keeled ja VSO-keeled (S tähendab subjekti ehk alust, V öeldisverbi ja O objekti ehk sihitist)“ (Ehala 1997: 258).

mis näitab, et verb on teisel kohal ja kuulub reemasse. Hispaaniakeelses lauses on aga verb kõige ees ja on vaikimisi ning prototüpselt teema osa⁵:

Se levanta | la sesión a las 22.50 horas.

teema | reema.

Eestikeelse lause TS ja verbi asend on samasugused kui ingliskeelsel:

Istung | lõppes kell 22.50.

teema | reema.

TS-i erinevusele keeliti peavad erilist tähelepanu pöörama tõlkijad, kuna järgides täpselt lähteteksti lausestruktuuri ning tuues see muutmata kujul üle sihtteksti võib lähtekeele ja sihtkeele TS-i erinevuse korral olla tagajärjeks segane ja loetamatu lause sihtkeeles. Näiteks tõlkides hispaaniakeelse lause eesti keelde struktuuri muutmata on tulemuseks eesti keeles ebakorrektnel 'Lõppes istung kell 22.50.'. Samas on tegu omadusega, mis oleneb keelepaarist, ning sarnase TS-iga lähtekeele ja sihtkeele puhul ei pruugi probleeme tekkida. Seda illustreerib ingliskeelse ja eestikeelse lause ühesugune TS ja verbi asend: 'The sitting closed at 22.50.' ning 'Istung lõppes kell 22.50.' – mõlemal teemapositsioonis subjekt ja verb teine.

Keele põhisõnajärg võib olla vaba või fikseeritud (Lindström 2005: 17). Mida vabam keele põhisõnajärg on, seda tõhusamalt saab seda kasutada TS-i väljendamiseks (Karlsson 2002: 277). Eesti keelt loetakse suhteliselt vaba sõnajärjestusega keeleks (Valmis ja Valmis 2004: 211). Näiteks niisugune lause: 'Siim kirjutas eile õhtul ilusa luuletuse.'. Vaadeldes seda lauset kontekstivabalt võiks sama hästi öelda, et 'Eile õhtul kirjutas Siim ilusa luuletuse.' või 'Ilusa luuletuse kirjutas Siim eile õhtul.'. Seega on eesti keeles võimalik lauseliikmeid ümber tõsta „ilma et lause sisu eriliselt muutuks“ (Valmis ja

⁵ Hispaania keeles asetatakse verb vaikimisi teemapositsiooni. See ei tähenda aga, et kõik hispaaniakeelsed laused algavad verbiga. Osade lausete puhul ei sobi verbi asetamine teemasse ning siis kasutatakse muid võtteid.

Valmis 2004: 211) – üldine mõte, mida tahetakse edasi anda, jääb samaks. Kuid viies läbi näitelauseste TS-i analüüsi ei ole tulemus enam nii ühene. Analüüs näeb välja järgnev:

Siim | kirjutas eile õhtul ilusa luuletuse.

teema | reema

Eile õhtul | kirjutas Siim ilusa luuletuse.

teema | reema

Ilusa luuletuse | kirjutas Siim eile õhtul.

teema | reema

Kõigi kolme lause teemad ja reemad on erinevad ning seega on erinevad ka lausetega edastatav teadaolev ja uus informatsioon. Pannes need laused konteksti, saab nähtavaks, et temaatiliselt loogilise lõigu saamiseks tuleb jälgida TS-i.

Lauset ümbritsev kontekst on: 'Piiale meeldib naabripoiss Siim. (lause) Selle luuletuse annab ta homme Piiale.'. Nende lausete TS-i analüüs:

Piiale | meeldib naabripoiss Siim.

teema | reema

Selle luuletuse | annab ta homme Piiale.

teema | reema

Seda, missugune kolmest lausest konteksti sobib, on lihtne kindlaks teha, arvestades kahe üldjuhul kehtiva põhimõttega:

- 1) teema on lause alguses ja reema lõpus ning
- 2) ühe lause reema muutub järgmise teemaks.

Vaadates antud konteksti esimese lause reemat ja kolmanda teemat, tuleb välja, et sobiva lause teema peaks tõenäoliselt olema Siim ja reema rääkima luuletusest. Seega jääb alles ainult üks sobiv lause: 'Siim kirjutas eile õhtul ilusa luuletuse.'.

Saadud järelduse kontrollimiseks võib asetada kõik kolm lausevarianti konteksti:

- 1) Piiale meeldib naabripoiss Siim. Siim kirjutas eile õhtul ilusa luuletuse. Selle luuletuse annab ta homme Piiale.
- 2) Piiale meeldib naabripoiss Siim. Eile õhtul kirjutas Siim ilusa luuletuse. Selle luuletuse annab ta homme Piiale.
- 3) Piiale meeldib naabripoiss Siim. Ilusa luuletuse kirjutas Siim eile õhtul. Selle luuletuse annab ta homme Piiale.

Hinnates neid lõike selle alusel, milline neist kõlab eesti keele emakeelena kõnelejale kõige loomulikumalt⁶, on järjestus loomulikumast kehvema poole 2), 1) ja 3). Eelnevalt teema-reema sobivuse kaudu leitud lause küll sobib konteksti, kuid muudab kogu lõigu liiga tehislikuks. 3) on segane ja ebasobiv ka subjektiivsel hindamisel. Kuid 2) kõlab loomulikult ja on sujuvalt loetav lõik hoolimata asjaolust, et lause alguses on hoopis uus informatsioon. Tegelikult ei allugi keel täielikult reeglitele ja sellepärast peavad osad tõlketeoreetikud aktsepteeritavaks tavalisest kõrvalekaldumise lubamist ehk mõnikord on õigustatud teema-reema asendi ümberpööramine ja reema toomine lause algusesse ning teema jätmine lõppu. Kõige olulisem on ikkagi sujuvalt loetava ja võimalikult loomulikuna kõlava teksti saavutamine. Kusjuures Karlsson kirjeldabki IS-i nii: „Infostruktuuri all mõeldakse konkreetse lause struktuuri sobitamist ümbritseva keelelise ja keelevälise kontekstiga.“ (2002: 270).

Mitmeastmeline analüüs

Paraku ei ole kõik tekstides esinevad laused niisama lihtsad kui eespool näidetes toodud. Sageli on ühes lauses üks või rohkem osalauset, mis tingib ka lausesiseselt „mitu temaatilise struktuuri kihti“ (Baker 1992: 122-123 – minu tõlge M. N.). Iga osalause on

⁶ Hinnang on paratamatult mõnevõrra subjektiivne, nagu humanitaarias enamasti, kuid subjektiivsus ei tähenda tingimata valiidsuse puudumist – edasiseks ülesandeks võiks olla sellelaadsete hinnangute kontrollimine suurema grupi eestlastega.

oluline sõnumi mõistmiseks ja seega peaks neid kõiki arvesse võtma (Winter 1994: 48).

Näiteks *Töölepingu seaduse* paragrahv 34 lõige 1:

„Tööandja ja töötaja võivad kokku leppida, et tööandja teeb töötaja koolitamiseks lisakulutusi võrreldes töötaja koolitamiseks tehtud mõistlike kuludega ja töötaja töötab nende kulude hüvitamiseks tööandja juures kokkulepitud aja (siduvusaeg) jooksul.“ (2009: 12)

Mida enam on lause liigendatud, seda tõenäolisemaks muutub võimalus, et erinevad analüüsijad kirjeldavad selle lause TS-i erinevalt. Seega on järgnevalt esitatud vaid üks võimalik viis analüüsida nimetatud lõigu TS-i. Lause pikkuse tõttu on struktuuri esitus siin keerulisem kui eelnevate näidete oma, kuid loodetavasti siiski lugejale arusaadav. T tähistab teemat ja R tähistab reemat.

T1: Tööandja ja töötaja

R1: võivad kokku leppida, (et)

T2: tööandja

R2: teeb töötaja koolitamiseks lisakulutusi võrreldes töötaja koolitamiseks tehtud mõistlike kuludega (ja)

T3: töötaja

R3: töötab nende kulude hüvitamiseks tööandja juures kokkulepitud aja (siduvusaeg) jooksul.

R1 alla kuulub kõik sellele järgnev ehk T2, R2, T3 ja R3. R2 ja R3 on aga funktsiooni poolest võrdsed ning R2 ei hõlma R3-e.

Temaatiline struktuur ja infostruktuur

Osa *Lause temaatiline struktuur* eesmärk on anda võimalikult ühtne ja kergesti mõistetav ülevaade TS-ist ning sellega seotud põhimõistetest teema ja reema. Selle jaoks

on teooriat ka teatud määral lihtsustatud (sarnast lihtsustatud lähenemist kasutavad mitmed käesoleva töö kirjutamisel konsulteeritud eestikeelsed ja osad ingliskeelsed allikad) ning eraldi ei ole välja toodud erinevaid teoreetilisi lähenemisi. Teoreetikute, kes analüüsivad lauset kui sõnumi edastajat, ja nende peamistest põhimõtetest tuleb lühidalt juttu järgnevalt. Sellega seoses on vajalik eraldi ära märkida, et käesolevas töös on senini läbivalt võrdsustatud TS-i ja IS-i üheks ja samaks nähtuseks. Niisugune üldistus näib oma ebatäpsusest hoolimata olevat suhteliselt laialt kasutatav.

Tegelikult on võimalik analüüsida lause TS-i ja IS-i (Baker 1992: 121):

- 1) TS tähendab, et lause jagatakse teemaks ja reemaks. Teema on lause esimene pool ja selles öeldakse, millest lause räägib (Baker 1992: 121). Lause teine pool on reema ja see on see, mida teema kohta öeldakse (Baker 1992: 122).
- 2) IS tähendab, et lause jagatakse teadaolevaks ja uueks informatsiooniks. Üks osa lausest sisaldab informatsiooni, mida kuulaja/lugeja eeldatavasti juba teab, ning teine osa kuulaja/lugeja jaoks teadmata ehk uut informatsiooni (Baker 1992: 144). Kokku moodustavad teadaolev ja uus informatsioon infoüksuse (Bloor ja Bloor 2004: 65).

Kaks tuntuimat teoreetilist lähenemist lause kui sõnumi analüüsimisele on Halliday analüüsimeetod ja Praha koolkonna funktsionaalse lauseperspektiivi (FSP) teooria (Baker 1992: 121).

M. A. K. Halliday

Halliday ideesid on tema ise ja teised arendanud edasi alates 1950. aastate lõpust (Erdmann 1998: 4.1.3.3). Halliday käsitluses on TS ja IS kaks erinevat struktuuri, mis küll sageli kattuvad (Baker 1992: 121). Ta keskendub peamiselt TS-ile, kuna peab IS-i eelkõige suulise kõne tunnuseks (Baker 1992: 147). TS-i kirjeldamisel kasutab Halliday termineid

teema ja reema. Teema on „sõnumi alguspunkt, see, mille kohta lauses esitatav sõnum käib“ ja reema „ülejäänud lauseosa“; teema ja reema koos moodustavad tervikliku sõnumi (Lindström 2005: 26).

Halliday'l on teema ja reema järjestus kindlalt paigas ning seda muuta ei saa: teema on lauses alati esimesel positsioonil ja reema on kõik mis järgneb teemale (Baker 1992: 140). See välistab lausestruktuuri, kus reema eelneb teemale (Baker 1992: 140).

IS tähendab tuntud ja uue informatsiooni jaotust infoüksuses, kusjuures „Halliday' järgi koosneb iga infoüksus tuntud ja uuest elemendist“ (Lindström 2005: 26–27) ning tavaliselt eelneb tuntud element uuele (Erdmann 1998: 4.1.3.3). Tuntud informatsioon on teave, mida kuulaja suudab kõneleja arvates eelneva teksti või oma teadmiste põhjal taastada (taastatav), ja uus informatsioon on teave, mida kuulaja ei suuda taastada (mittetaastatav) (Erdmann 1998: 4.1.3.3).

Eespool mainitud TS-i ja IS-i kattumine tähendab, et reeglina valib kõneleja (suulise teksti puhul) või kirjutaja (kirjaliku teksti puhul) teema „tuntud info hulgast, infofookus ning uus info paiknevad aga reemas“ (Lindström 2005: 27).

Halliday analüüsimeetodi miinuseks võib pidada selle põhinemist inglise keelele (Munday 2008: 95), mistõttu annab meetod parimaid tulemusi V2 sõnajärgjega keelte analüüsimisel ning äärmuslikel juhtudel ei pruugi üldse sobida V1 sõnajärgjega keele analüüsimiseks. Plussiks on aga kindlasti lihtsus: teema on alati esimene.

Praha koolkond

Praha koolkonna teadustöö eelneb ajaliselt Halliday'le. Juba 1930. aastatel kujunes Tšehhi teoreetikute töö tulemusena välja FSP teooria (Karlsson 2002: 277). Tegu on üsna keerulise teooriaga, mistõttu on ka Praha koolkonna siseselt mitu erinevat lähenemist

(Baker 1992: 160). Tuntuimad teemaga tegelenud teoreetikud on Mathesius ja Firbas (Erdmann 1998: 4.1.3.3).

Praha koolkonna teoreetikud ühendavad TS-i ja IS-i (Baker 1992: 121). FSP jagab lause lausungi lähtepunktiks (teema) – see on see, mis on antud kontekstis teada või ilmne – ja lausungi tuumaks (reema) – see on see, mida lähtepunkti kohta öeldakse (Vachek 2003: 48). FSP teoorias peetakse olulisemaks lause reemat (Vachek 2003: 141).

Algset kaksikjaotust arendati hiljem edasi. Kuna teema ja reema üksteisest eristamine võib olla keeruline ja lõplik järeldus sõltuda analüüsija tõlgendusest, „võeti kasutusele kommunikatiivse dünamismi mõiste: keelelised elemendid varieeruvad lauses sõltuvalt sellest, milline on nende kommunikatiivse dünamismi aste, st sõltuvalt sellest, mil määral mõjutab konkreetne keeleline element kommunikatsiooni edasist kulgu“ (Lindström 2005: 25). Kommunikatiivse dünamismi järgi ei jagata lauset enam kaheks, vaid iga lause analüüsimisel saadakse mitmest osast koosnev hierarhiline struktuur:

- 1) kõigepealt esmane jaotus kõrgema ja madalama kommunikatiivse dünamismi astmega lauseosadeks: „kõrgema kommunikatiivse dünamismi astmega“ on tavaliselt „ uut infot sisaldav lauseosa“;
- 2) seejärel edasised jaotused kõrgema ja madalama kommunikatiivse dünamismi astmega osadeks, kuna kommunikatiivse dünamismi aste ei ole sama ka ainult uut infot sisaldavas lauseosas (Lindström 2005: 25).

Kommunikatiivse dünamismi kõrvutamisel Halliday teoreetilise lähenemisega on leitav ka teatav sarnasus. Kui Halliday'l on teema lause alguses ja reema lause lõpus, siis kommunikatiivse dünamismi astme määramisel paigutatakse „madalaima kommunikatiivse dünamismi“ astmega elemendid üldjuhul lause algusesse, „lause lõpu suunas kommunikatiivse dünamismi aste suureneb“ (Lindström 2005: 25).

FSP plussiks on asjaolu, et lisaks sõnajärjele võetakse arvesse ka teksti kommunikatiivset eesmärki ning seetõttu võib FSP teooria sobida paremini V1 sõnajärjega keelte analüüsimiseks (Munday 2008: 95). Miinuseks on erinevate käsitluste rohkus ka koolkonna siseselt ja teooria keerulisus.

Lauseülesed tasandid

Teoreetilise peatüki alguses on tõlget defineeritud teksti mõiste abil. Tekstid üldiselt, mitte ainult tõlked, on tähendusüksused, mis „realiseeruvad sõnadest ja lausetest koosnevate struktuuridena“ (Kasik 2007: 8). Niisuguses struktuuris on laused omavahel seotud: ühe lause tähendus sõltub ümbritsevatest lausetest, eriti lausele eelnevast lausest (Winter 1994: 49). Kuid kogu teksti mõistmiseks ei piisa ainult selle osade analüüsimisest. Samal ajal kui osadel on tähendus on ka tekstil kui tervikul oma terviktähendus (Kasik 2007: 8).

Terviktähendust kannab teksti läbiv teema, „mis teeb tekstist temaatilise, sisulise terviku“ (Kasik 2007: 13). Seda sisulist tervikut aitab koos hoida lausete vahel olev viitesuhete võrgustik, mis võimaldab „lugejal liikuda ühe asja juurest teise juurde, ilma et ta peaks pead murdma, kuidas uus asi eelmisega seotud on“ (Kasik 2007: 13). Teksti omadust moodustada sisuline, tähenduslik tervik nimetatakse tekstisidususeks ehk kohesiooniks (Kasik 2007: 13). Tekstisidususega seotud teooria jääb käesoleva magistritöö uurimisalast välja ning seetõttu seda täpsemalt ei käsitleta. Küll aga on järgnevat analüüsi silmas pidades oluline rääkida sidususest ühe lõigu ulatuses.

Lõigu sees lausete temaatiliselt ühtseks tervikuks sidumiseks kasutatakse mitmeid lähenemisi, millest siinkohal tutvustatakse kolme peamist. Esiteks korduv teema ehk kõigil lausetel on läbivalt üks ja sama teema ning see teema on samaaegselt tuntud informatsioon (Bloor ja Bloor 2004: 88). Näiteks:

„IUE on ultraviolettkiirguses uuringuid tegev satelliit. Selle vahendusel on tehtud tuhandeid avastusi. IUE on võimaldanud astronoomidel hinnata mustade aukude massi ning avastada uut Päikese, tähtede ja komeetide kohta.“ (*TEA taskuentsüklopeedia* 2007: 280)

IUE | on ultraviolettkiirguses uuringuid tegev satelliit.

teema | reema

Selle | vahendusel on tehtud tuhandeid avastusi.

teema | reema

IUE | on võimaldanud astronoomidel hinnata mustade aukude massi ning avastada uut

teema | reema

Päikese, tähtede ja komeetide kohta.

Siin on teema alati lause alguses ja sellele viidatakse kas otse (IUE) või asesõnaga (selle).

Teiseks lineaarne teemaarendus ehk ühe lause reemast saab järgmise lause teema (Bloor ja Bloor 2004: 89). Näide:

Laps pärib vanematelt kindlad iseloomujooned ja vanemate omadega sarnased füüsilised tunnused, näiteks silmade või juuste värvuse. Need tunnused on kodeeritud geenidesse, mis on kromosoomide infoüksused. Iga geen esineb paarina ning selles paaris päritakse kummaltki vanemalt üks geen. Päritud geenipaaris pääseb mõjule tugevam, dominantne geen, surudes alla nõrgema ehk retsessiivse geeni. (*TEA taskuentsüklopeedia* 2007: 383)

Laps | pärib vanematelt kindlad iseloomujooned ja vanemate omadega sarnased füüsilised

teema | reema

tunnused, näiteks silmade või juuste värvuse.

Need tunnused | on kodeeritud geenidesse, mis on kromosoomide infoüksused.

teema | reema

Iga geen | esineb paarina ning selles paaris päritakse kummaltki vanemalt üks geen.

teema | reema

Päritud geenipaaris | pääseb mõjule tugevam, dominantne geen, surudes alla nõrgema ehk
teema | reema

retsessiivse geeni.

Esimene teema on 'laps' ja ülejäänud lauseosa on esimese lause reema. Esimese lause reemas nimetatud tunnustest saab teise lause teema. Teise lause reemas mainitakse geene ning geenidest saab kolmanda lause teema. Kolmanda lause reemas räägitakse geenipaarist ja kuidas see päritakse – 'päritud geenipaar' on neljanda lause teema.

Kolmandaks jagatud reema ehk lause reema koosneb kahest osast ning mõlemat osa kasutatakse järgnevate lausete teemana (Bloor ja Bloor 2004: 89). Näiteks:

Olemas on nii korrapäraseid kui ka ebakorrapäraseid hulknurki. Korrapärase hulknurkade kõik küljed on võrdsed ning kõik nende külgede vahelised nurgad on võrdsed. Ebakorrapärase hulknurkade külgede pikkus on erinev ning külgedevaheliste nurkade suurus on erinev. (*TEA taskuentsüklopeedia* 2007: 294)

Olemas on | nii korrapäraseid kui ka ebakorrapäraseid hulknurki.

teema | reema

Korrapärase hulknurkade | kõik küljed on võrdsed ning kõik nende külgede vahelised

teema | reema

nurgad on võrdsed.

Ebakorrapärase hulknurkade | külgede pikkus on erinev ning külgedevaheliste nurkade

teema | reema

suurus on erinev.

Esimese lause reemas antakse teada, et on olemas nii korrapäraseid kui ka ebakorrapäraseid hulknurki. Mõlema olemasolu on võrdse tähtsusega ja seega kasutatakse mõlemat teemana uue lause koostamisel.

Sujuvalt loetavas ja arusaadavas lõigus on laused teemaarenduse kaudu üksteisega seotud. Kõik laused ja osalaused, mis esitavad informatsiooni, peavad oma konteksti

loogiliselt kuuluma ehk olema kontekstisidusad (Winter 1994: 68). Eriti peab jälgima, et lause seostuks eelneva lausega (Winter 1994: 68).

ANALÜÜSIPEATÜKK

Analüüsi läbiviimine täidab kahte eesmärki: seostada eelmise peatüki teooria reaalse tõlgitud tekstiga ning näidata tõlkijatele, kuidas lausete TS mõjutab tõlke arusaadavust ja teksti loetavust. Käesolevas magistritöös esitatud TS-i analüüsimise viis ei nõua tõlkijalt keerulise teooria tundmist, vaid püüab näidata, kuidas võimalikult lihtsalt analüüsida (ka oma) tõlke kitsaskohti ja neist kitsaskohtadest vabaneda.

Analüüsitav materjal on võetud George Sorose raamatu *The Age of Fallibility: Consequences of the War on Terror* tõlkest *Ekslikkuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed*. Käesolev töö ei anna ega püüagi anda hinnangut nimetatud tõlke kvaliteedile, küll aga tõmmata lugeja tähelepanu asjaolule, et tõlkesse võib ka pärast toimetamist jääda sisse lauseid, mis muudavad teksti raskesti jälgitavaks. Lisaks on tegu väga omapärase teosega, millel on üheaegselt nii poliitilise, populaarteadusliku, mälestus- kui ka ilukirjanduse jooni, võimaldades seega järeldada, et kui TS-i analüüsimine annab siin häid tulemusi annab see tõenäoliselt häid tulemusi ka mainitud kategooriatesse kuuluvate kirjandusteoste analüüsimisel.

Meetod

Tõlke *Ekslikkuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed* kogupikkus on 306 lehekülge, käesolev analüüs hõlmab esimesi 168 lehekülge. Andmete kogumine ja analüüsi läbiviimine toimus järgnevalt:

- 1) Lugesin läbi 157 lehekülge raamatu algusest (see arv ei sisalda tiitellehte, sisukorda ja tühje lehti) jälgides lausete TS-i ja tuvastasin probleemkohad. Kokku leidsin 35 probleemset lauset.

- 2) Koostasin probleemkohtadest parema ülevaate saamiseks tabeli, mis on leitav töö lisast.
- 3) Valisin laused, mida järgnevalt pikemalt analüüsin. Subjektiiivsest valikust välja jäänud lausete kontekst ja soovituslikud parandused on ära toodud lisas.
- 4) Analüüsipeatükk lõppeb järeldustega.

Algselt oli eesmärk analüüsida kogu tõlget, kuid umbes 200. lehekülje paiku märkasin, et tekst tundub sujuv lugeda ja ma ei erista enam probleemkohti. Niisugusele olukorrale näen kolme võimalikku selgitust:

- 1) Tõlke teises pooles TS-i probleeme enam ei esine.
- 2) Lugeja (pean siinkohal silmas igat potentsiaalset lugejat, mitte ainult ennast) harjub järk-järgult autori stiiliga ja suudab luua seoseid nii, et TS-i probleemid ei häiri enam lugemist.
- 3) Kuna mina töötasin kogu analüüsitava tekstiosa läbi järjest, harjusin ilmselt autori stiiliga kiiremini ja võib-olla rohkem kui seda teeks tavalugeja ning samuti võis mul olla paremini meeles eelnev tekst ja kergem luua seoseid kui lugejal, kes teeb peatükkide vahel pause. Tundes, et ma ei suuda enam hinnata tõlget potentsiaalse lugejaga võrdselt positsioonilt, otsustasin jätta teksti teise poole analüüsist välja.

Neist kolmest võimalikust põhjusest juhtus tõenäoliselt 2) või 3) või osaliselt mõlemad. 1) võib välistada, kuna enne korralikku analüüsimist sirvisin läbi terve raamatu ja märkasin probleemkohti ka raamatu teises pooles.

Analüüsitavad laused on jagatud kaheks: tõlkijast olenevad probleemkohad ja tõlkijast mitteolenevad probleemkohad. Tõlkijast olenevad probleemkohad on laused, mida tõlkija saab parandada. Tõlkijast mitteolenevad probleemkohad on laused, mida tõlkija ei saa parandada (lõigu selgemaks muutmiseks peaks tõlkija muutma teksti struktuuri rohkem

kui tõlketeoorias tavaliselt lubatavaks peetakse). Niisuguse liigituse sisu saab arusaadavamaks analüüsi lugemise käigus.

Iga probleemse lause juurde on paremaks mõistmiseks antud mõned laused konteksti; probleemne lause on alla joonitud. Kõigi probleemkohtade analüüs järgib ühesugust struktuuri: kõigepealt probleemne lause kontekstis; seejärel on esitatud selle lause TS; järgneb lühike arutelu, mille käigus pakutakse välja uus parem lause; esitatakse parandatud lause TS; ning viimasena asetatakse uus lause konteksti.

Analüüs

Kõigepealt analüüsitakse tõlkijast olenevaid probleemkohti, mida leidus arvuliselt tõlkes rohkem, ja seejärel arvuliselt vähem esinenud tõlkijast mitteolenevaid probleemkohti.

Tõlkijast olenevad probleemkohad

Analüüsitud on 19 lauset, ülejäänud 11 lauset, mis liigituvad tõlkijast olenevate probleemkohtade alla, on leitavad lisast. Neid 11 lauset suudab lugeja loodetavasti pärast käesoleva töö teoreetilise ja analüüsipeatüki läbi lugemist iseseisvalt analüüsida.

Probleemkoht 1

Minu fondid *olid* aktiivsed kunagi Nõukogude impeeriumi kuulunud maades ning nad toetasid seal jõude, kes püüdsid muuta neid riike avatud ühiskondadeks. Kui kommunistliku riigi monoliit kokku varises, tekitasid nad kultuurile, haridusele ja teadusele omamoodi kaitsevõrgu. Nad aitasid harida uut, eneseteadlikku romi- ehk mustlaseliiti. Romide kaasamise dekaad, mis tõi kokku üheksa valitsust, Euroopa Liidu ja Maailmapanga, et nad ühisel jõul parandaksid romide olukorda, oli algselt minu idee. Üheksakümnendatel Balkani sõdade ajal tegi minu fond ja selle vaprad töötajad kõik selleks, et kergendada Sarajevole osakslangenud õudusi. Ma olen olnud ka niisuguste ettevõtmiste algataja nagu „Avalikusta, mida maksad!“ ja Toormetööstuse Läbipaistvuse Algatus. (Soros 2007: 7–8)

Üheksakümnendatel Balkani sõdade ajal | tegi minu fond ja selle vaprad töötajad kõik
teema | reema

selleks, et kergendada Sarajevole osakslangenud õudusi.

Kõiki lauseid läbiv teema on Sorose enda ja tema fondide tegevus. Allajoonitud lause on ainukene lause, mis ei seostu loogiliselt üldise teemaga, kuigi sisaldab fraasi 'minu fond ja selle vaprad töötajad'. Nimetatud fraasi lause algusesse teemapositsiooni toomine aitab selle lause läbiva teemaga ühendada: 'Minu fond ja selle vaprad töötajad tegid üheksakümnendatel Balkani sõdade ajal kõik selleks, et kergendada Sarajevole osakslangenud õudusi.'.

Minu fond ja selle vaprad töötajad | tegid üheksakümnendatel Balkani sõdade ajal kõik
teema | reema

selleks, et kergendada Sarajevole osakslangenud õudusi.

Samamoodi algab allajoonitud lausele eelnev lause teemaga, mis ei ühildu läbiva teemaga, kuid see lause ei ole probleemne, kuna võtab oma teema (romid) eelnenud lause reemast. Seega järgitakse põhimõtet, et ühe lause reema muutub järgmise teemaks, mis tagab üksteisele järgnevate lausete temaatilise seotuse.

Minu fondid *olid* aktiivsed kunagi Nõukogude impeeriumi kuulunud maades ning nad toetasid seal jõude, kes püüdsid muuta neid riike avatud ühiskondadeks. Kui kommunistliku riigi monoliit kokku varises, tekitasid nad kultuurile, haridusele ja teadusele omamoodi kaitsevõrgu. Nad aitasid harida uut, eneseteadlikku romi- ehk mustlaseliiti. Romide kaasamise dekaad, mis tõi kokku üheksa valitsust, Euroopa Liidu ja Maailmapanga, et nad ühisel jõul parandaksid romide olukorda, oli algselt minu idee. Minu fond ja selle vaprad töötajad tegid üheksakümnendatel Balkani sõdade ajal kõik selleks, et kergendada Sarajevole osakslangenud õudusi. Ma olen olnud ka niisuguste ettevõtmiste algataja nagu „Avalikusta, mida maksad!“ ja Toormetööstuse Läbipaistvuse Algatus.

Probleemkoht 2

Kui Nõukogude süsteem kokku varises, võisid mu fondid omal käel palju korda saata; aga kui ma üritasin teha koostööd teiste asutustega või valitsustega, siis olid tulemused viletsad. Sündmused arenesid liiga kiiresti, et inimesed oleksid suutnud nendega sammu pidada. Pikka aega olid mu fondid praktiliselt ainsad mängijad väljakul ja see muutis nad väga mõjukaks; aga kui ma pakkusin välja mitmesuguseid poliitikaalgatusi, rääkisin ma tavaliselt kurtidele kõrvadele. Nüüdseks on olukord tegelikult pöördunud. (Soros 2007: 9)

Pikka aega | olid mu fondid praktiliselt ainsad mängijad väljakul ja see muutis nad väga teema | reema

mõjukaks; aga kui ma pakkusin välja mitmesuguseid poliitikaalgatusi, rääkisin ma tavaliselt kurtidele kõrvadele.

Lause algab fraasiga 'pikka aega', mis annab lugejale uut informatsiooni. Allajoonitud lauset temaatiliselt eelnevate lausetega (eelkõige esimese lausega) ühendav ja juba teadaolevat informatsiooni edastav 'mu fondid' tuleb peaaegu kohe pärast 'pikka aega', kuid paraku ei piisa selle lähedusest teemapositsioonile lause eelnevatega sidumiseks. Teadaoleva ja uue informatsiooni asukoht tuleb sidusa lõigu saamiseks ümber tõsta: 'Mu fondid olid pikka aega praktiliselt ainsad mängijad väljakul ja see muutis nad väga mõjukaks; aga kui ma pakkusin välja mitmesuguseid poliitikaalgatusi, rääkisin ma tavaliselt kurtidele kõrvadele.'

Mu fondid | olid pikka aega praktiliselt ainsad mängijad väljakul ja see muutis nad väga teema | reema

mõjukaks; aga kui ma pakkusin välja mitmesuguseid poliitikaalgatusi, rääkisin ma tavaliselt kurtidele kõrvadele.

Kui Nõukogude süsteem kokku varises, võisid mu fondid omal käel palju korda saata; aga kui ma üritasin teha koostööd teiste asutustega või valitsustega, siis olid tulemused viletsad. Sündmused arenesid liiga kiiresti, et inimesed oleksid suutnud nendega sammu pidada. Mu fondid olid pikka aega praktiliselt ainsad mängijad väljakul ja see muutis nad väga mõjukaks; aga kui ma pakkusin välja mitmesuguseid poliitikaalgatusi, rääkisin ma tavaliselt kurtidele kõrvadele. Nüüdseks on olukord tegelikult pöördunud.

Probleemkoht 3

Neokonservatiividel (ehk neokonnidel, nagu neid praegu nimetatakse) on selles osas õigus: rahvusvahelistes suhetes valitseb jõud, mitte õigus. See peab muutuma: tarvis on jõustada rahvusvaheline õigus. See nõuab tugevamaid rahvusvahelisi institutsioone, kui meil praegu on. Muidugi on meil tarvis Rahvusvahelist Kriminaalkohut (*International Criminal Court, ICC*); aga meil on tarvis ka teisi institutsioone, mille vajalikkus nii ilmselge ei ole. Maaailma Kaubandusorganisatsioon (*The World Trade Organization, WTO*) on hea näide, sest sellel on efektiivne jõustamismehhanism. WTO-d on palju süüdistatud ebaõigluses arengumaade vastu ja seda tuleks parandada reeglite muutmisega; kuid struktuur ise on eeskujulik. (Soros 2007: 13)

Maailma Kaubandusorganisatsioon | (*The World Trade Organization*, WTO) on hea näide, teema | reema sest sellel on efektiivne jõustamismehhanism.

Probleemsele lausele eelnev lause ütleb, mida on vaja – vaja on „ka teisi institutsioone, mille vajalikkus nii ilmselge ei ole“ (Soros 2007: 13). Loogiline teemaarendus eeldab, et järgnevalt autor selgitab oma mõtet. Ta võib näiteks täpsustada, mida ta nende teiste institutsioonide all mõtleb, või rääkida, miks nende vajalikkus ei ole ilmselge, või tuua hoopis näite. Siin on autor otsustanud selgitada oma väidet näite abil. Kuna näite toomine tuleneb otseselt probleemsele lausele eelnevast lausest (täpsemalt selle lause reemast), peavad need kaks lauset olema temaatiliselt seotud. Tõlkes seda seost ei teki: probleemne lause algab reemaga ja lõppeb reemaga, teema on jäetud lause keskele. Lausete ühendamiseks tuleb tuua teema lause algusesse teemapositsiooni: 'Hea näide on Maailma Kaubandusorganisatsioon (*The World Trade Organization*, WTO), sest sellel on efektiivne jõustamismehhanism.'

Hea näide | on Maailma Kaubandusorganisatsioon (*The World Trade Organization*, WTO), teema | reema sest sellel on efektiivne jõustamismehhanism.

Neokonservatiividel (ehk neokonnidel, nagu neid praegu nimetatakse) on selles osas õigus: rahvusvahelistes suhetes valitseb jõud, mitte õigus. See peab muutuma: tarvis on jõustada rahvusvaheline õigus. See nõuab tugevamaid rahvusvahelisi institutsioone, kui meil praegu on. Muidugi on meil tarvis Rahvusvahelist Kriminaalkohut (*International Criminal Court*, ICC); aga meil on tarvis ka teisi institutsioone, mille vajalikkus nii ilmselge ei ole. Hea näide on Maailma Kaubandusorganisatsioon (*The World Trade Organization*, WTO), sest sellel on efektiivne jõustamismehhanism. WTO-d on palju süüdistatud ebaõigluses arengumaade vastu ja seda tuleks parandada reeglite muutmisega; kuid struktuur ise on eeskujulik.

Probleemkoht 4

Ma tegelen alati suure hulga projektidega ja nimekiri muutub kogu aeg. Mõned projektid on edukad, teised nurjuvad. Ma kaldun rohkem kaasa lööma nendes projektides, mis suudavad omapäi edasi tegutseda, ning hülkama neid, mis vajavad liialt tagantõukamist. Näiteks olen ma toetanud Demokraatiate Ühendust alates sellest, kui see 2000. aasta Varssavi deklaratsiooniga loodi, sest ma jagan selle printsiipe, aga kui projekti olen ma seda alati pidanud oma fondide jaoks marginaalseks.

Pärast 2005. aasta Tšiili konverentsi, mis oli kasutu mokalaat, kavatsesin ma selle hüljata, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada. Seevastu „Avalda, mida maksad!“ kampaania, mis käivitus 2002, on arenenud edukaks liikumiseks loodusvaradelt saadava tulu kuritarvitamise vastu ja ma olen sellega tihedalt seotud. (Soros 2007: 14–15)

(Pärast) 2005. aasta Tšiili konverentsi, | mis oli kasutu mokalaat, kavatsesin ma selle

teema | reema

hüljata, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada.

Teist lauset esimesega temaatiliselt ühendavale asesõnale 'selle' eelneb liiga palju uut informatsiooni. Uut teavet on nii palju, et lugeja sattub lause mõtte osas segadusse enne ühendava asesõnani jõudmist. Teksti parema mõistmise huvides tuleks lause algusesse tuua juba teadaolev informatsioon. Aga tuues lause algusesse temaatiliselt ühendava 'selle' ei ole paraku tulemus paremini kõlav lause: 'Selle kavatsesin ma hüljata pärast 2005. aasta Tšiili konverentsi, mis oli kasutu mokalaat, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada.'. Niisuguse lausesõnastuse korral on 'selle' rõhulises positsioonis, kuid tegelikult on oluline uus teave, mis peaks olema rõhutatud, lause lõpus. Probleemi lahendab Sorose isiku kasutamine ühise teemana: 'Ma kavatsesin selle hüljata pärast 2005. aasta Tšiili konverentsi, mis oli kasutu mokalaat, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada.'.

Ma | kavatsesin selle hüljata pärast 2005. aasta Tšiili konverentsi, mis oli kasutu
teema | reema

mokalaat, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada.

Ma tegelen alati suure hulga projektidega ja nimekiri muutub kogu aeg. Mõned projektid on edukad, teised nurjuvad. Ma kaldun rohkem kaasa lööma nendes projektides, mis suudavad omapäi edasi tegutseda, ning hülgamma neid, mis vajavad liialt tagantõukamist. Näiteks olen ma toetanud Demokraatiate Ühendust alates sellest, kui see 2000. aasta Varssavi deklaratsiooniga loodi, sest ma jagan selle printsiipe, aga kui projekti olen ma seda alati pidanud oma fondide jaoks marginaalseks. Ma kavatsesin selle hüljata pärast 2005. aasta Tšiili konverentsi, mis oli kasutu mokalaat, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada. Seevastu „Avalda, mida maksad!“ kampaania, mis käivitus 2002, on arenenud edukaks liikumiseks loodusvaradelt saadava tulu kuritarvitamise vastu ja ma olen sellega tihedalt seotud.

Probleemkoht 5

Selle raamatu kirjutamine on aidanud mul paika panna tulevikuprioriteete. Mõned neist on meie varasematest tegevustest üsna kaugel. Ma olen tuvastanud kaks probleemi, mis ohustavad meie ellujäämist: globaalne energiakriis ja tuumarelvastuse levik. Mis puutub esimesse, siis me oleme juba praegu esirinnas nn ressursineduse ravimisel ja me hakkame tegelema globaalse soojenemise probleemiga. Vene poliitikast, mis kasutab gaasilepinguid niihästi naabermaade äraostmiseks kui ka avalike tulude kõrvalesuunamiseks erakätesse, saab meie eriline huvivaldkond. Kuid tuumarelvastuse levik on seni jäänud täiesti minu fondide tegevuspiirkonnast välja. (Soros 2007: 15)

Vene poliitikast, | mis kasutab gaasilepinguid niihästi naabermaade äraostmiseks kui ka

teema | reema

avalike tulude kõrvalesuunamiseks erakätesse, saab meie eriline huvivaldkond.

Lõigu esimesed laused on üksteisega loogiliselt seotud ja tekst on sujuv lugeda. Seejärel hakatakse äkki rääkima vene poliitikast, mis ei tundu eelnevaga kuidagi seostuvat. Alles lause lõppu jõudes saab lugejale selgeks, et vene poliitikast räägitakse seoses globaalse energiakriisiga. See seos tuleks tuua ettepoole ja kasutada teemana meiet, mis hõlmab enda alla Sorose ja tema fondid (lugejale peaks olema juba eelnevast tekstist selge, et Soros kasutab mõnikord meiet niisuguses tähenduses ning seetõttu ei tohiks arusaamisprobleeme tekkida): 'Meie eriliseks huvivaldkonnaks saab vene poliitika, mis kasutab gaasilepinguid niihästi naabermaade äraostmiseks kui ka avalike tulude kõrvalesuunamiseks erakätesse.'

Meie | eriliseks huvivaldkonnaks saab vene poliitika, mis kasutab gaasilepinguid niihästi

teema | reema

naabermaade äraostmiseks kui ka avalike tulude kõrvalesuunamiseks erakätesse.

Selle raamatu kirjutamine on aidanud mul paika panna tulevikuprioriteete. Mõned neist on meie varasematest tegevustest üsna kaugel. Ma olen tuvastanud kaks probleemi, mis ohustavad meie ellujäämist: globaalne energiakriis ja tuumarelvastuse levik. Mis puutub esimesse, siis me oleme juba praegu esirinnas nn ressursineduse ravimisel ja me hakkame tegelema globaalse soojenemise probleemiga. Meie eriliseks huvivaldkonnaks saab vene poliitika, mis kasutab gaasilepinguid niihästi naabermaade äraostmiseks kui ka avalike tulude kõrvalesuunamiseks erakätesse. Kuid tuumarelvastuse levik on seni jäänud täiesti minu fondide tegevuspiirkonnast välja.

Probleemkoht 6

Sellel põhjal pean ma tähtsaks, et Demokraatlik Partei saavutaks 2006. aastal Esindajatekojas enamuse. Demokraatide juhitud Esindajatekoda võiks paljastada Bushi valitsuse väärtegused, mis on praegu kinni mätsitud.

Kuna valimisringkondade piirid on kehtestatud ebaausalt, siis pole Esindajatekoja tagasivõitmine kaugeltki kerge, kuigi avalik arvamus on pöördunud Bushi valitsuse vastu. Pealegi toetab Vabariiklikku Parteid hästifinantseeritud konservatiivne liikumine ja Vabariiklaste Rahvuskomiteel on valimisaparaat, mis on märksa tugevam kui Demokraatide Rahvuskomiteel. (Soros 2007: 16–17)

(Kuna) valimisringkondade piirid | on kehtestatud ebaausalt, siis pole Esindajatekoja

teema | reema

tagasivõitmine kaugeltki kerge, kuigi avalik arvamus on pöördunud Bushi valitsuse vastu.

Lause algab informatsiooniga, mis ei ole temaatiliselt seotud ei eelneva lõiguga ega kogu eelneva tekstiga. Loetavuse huvides tuleb ühendav teema (president Bush) tuua lauses ettepoole. Samas ei ole vajalik selle panemine päris lause algusesse teemapositsiooni, vaid piisab selle lause lõpust ära toomisest: 'Kuigi avalik arvamus on pöördunud Bushi valitsuse vastu, pole Esindajatekoja tagasivõitmine kaugeltki kerge, kuna valimisringkondade piirid on kehtestatud ebaausalt.'

(Kuigi) avalik arvamus | on pöördunud Bushi valitsuse vastu, pole Esindajatekoja

teema | reema

tagasivõitmine kaugeltki kerge, kuna valimisringkondade piirid on kehtestatud ebaausalt.

Sellel põhjal pean ma tähtsaks, et Demokraatlik Partei saavutaks 2006. aastal Esindajatekojas enamuse. Demokraatide juhitud Esindajatekoda võiks paljastada Bushi valitsuse väärtegused, mis on praegu kinni mätsitud.

Kuigi avalik arvamus on pöördunud Bushi valitsuse vastu, pole Esindajatekoja tagasivõitmine kaugeltki kerge, kuna valimisringkondade piirid on kehtestatud ebaausalt. Pealegi toetab Vabariiklikku Parteid hästifinantseeritud konservatiivne liikumine ja Vabariiklaste Rahvuskomiteel on valimisaparaat, mis on märksa tugevam kui Demokraatide Rahvuskomiteel.

Probleemkoht 7

Ülimaks eesmärgiks peaks olema Vabariikliku Partei tagasivõitmine konservatiivsete ja usuliste ekstremistide käest, kes seda nüüd juhivad. Ameerika demokraatia on rajatud kahele parteile, mis võistlevad keskvälja pärast. Süsteem lõi vankuma, kui ekstremistid haarasid Vabariikliku Partei enda kätte. Kui me tahame tasakaalu taastada, siis tuleb ekstremistid eemale tõrjuda. Demokraatide särav võit 2006. aastal võiks sellele kaasa aidata. (Soros 2007: 17)

Süsteem | lõi vankuma, kui ekstremistid haarasid Vabariikliku Partei enda kätte.

teema | reema

Teksti süvenedes võib järeldada, et süsteemi all mõtleb autor kahte parteid, mis võistlevad keskvälja pärast. Üleminek ühelt lauselt teisele on aga liiga järsk – sõnavalik ei aita lauseid temaatiliselt seostada – ning lugeja peab tegema mõttepausi, et saada aru, millele süsteem viitab. Kõige lihtsam lahendus on tuua 'ekstremistid' lause algusesse: 'Kui ekstremistid haarasid Vabariikliku Partei enda kätte, lõi süsteem vankuma.'

(Kui) ekstremistid | haarasid Vabariikliku Partei enda kätte, lõi süsteem vankuma.

teema | reema

Ülimaks eesmärgiks peaks olema Vabariikliku Partei tagasivõitmine konservatiivsete ja usuliste ekstremistide käest, kes seda nüüd juhivad. Ameerika demokraatia on rajatud kahele parteile, mis võistlevad keskvälja pärast. Kui ekstremistid haarasid Vabariikliku Partei enda kätte, lõi süsteem vankuma. Kui me tahame tasakaalu taastada, siis tuleb ekstremistid eemale tõrjuda. Demokraatide särav võit 2006. aastal võiks sellele kaasa aidata.

Probleemkoht 8

Ma tahaksin ka toetada mõttekodasid ja aktivistide organisatsioone, mis võiksid olla vastukaaluks konservatiivsele liikumisele, kuid ma ei taha, et nad muutuksid selle peegelpildiks. Kui konservatiivne liikumine kujutab endast ohtu ühiskonnale, siis samu meetodeid kasutav progressiivne liikumine lihtsalt võimendaks seda ohtu. Konservatiivne liikumine on aga osutunud väga tõhusaks. Kuidas saaks liikumine, mis järgiks avatud ühiskonna printsiipe, olla sama tõhus? See on probleem, mis mind rahutuks teeb. (Soros 2007: 18)

(Kuidas saaks) liikumine, | mis järgiks avatud ühiskonna printsiipe, olla sama tõhus?

teema | reema

Probleemne lause on küsimus ja küsimuse sõnajärg ei ole teatavasti sama mis jutustaval lausel. TS-i uurimise lihtsustamiseks eiratakse küsisõna ja esimest verbi ning analüüsitakse ülejäänud lauset. Allajoonitud lause teemaks jääb seega 'liikumine', mis tänu sõnakordusele (sõna 'liikumine' on kasutatud nii probleemses kui ka sellele eelnevas lauses) ühendab pealiskaudsel lugemisel selle lause eelmise lausega. Lausesse süvenedes saab selgeks, et tegu on kahe erineva teemaga: eelmise lause teema on konservatiivne liikumine, aga analüüsitava lause teema on „liikumine, mis järgiks avatud ühiskonna

printsiipe“ (Soros 2007: 18). Järelikult ei ole need kaks lauset temaatiliselt seotud ühesuguse teemaga.

Sobivam teema on tõhusus: konservatiivne liikumine on väga tõhus ja Soros tahaks teada, kuidas saaks avatud ühiskonna printsiipe järgiv liikumine olla sama tõhus. Tõhusus liigub küll lause etteotsa, kuid algselt analüüsist välja jäänud küsisõna ja küsisõnaga kaasnev verb jäävad ikka esimeseks: 'Kuidas saaks sama tõhus olla liikumine, mis järgiks avatud ühiskonna printsiipe?'.
(Kuidas saaks) sama tõhus | olla liikumine, mis järgiks avatud ühiskonna printsiipe?

teema | reema

Ma tahaksin ka toetada mõttekodasid ja aktivistide organisatsioone, mis võiksid olla vastukaaluks konservatiivsele liikumisele, kuid ma ei taha, et nad muutuksid selle peegelpildiks. Kui konservatiivne liikumine kujutab endast ohtu ühiskonnale, siis samu meetodeid kasutav progressiivne liikumine lihtsalt võimendaks seda ohtu. Konservatiivne liikumine on aga osutunud väga tõhusaks. Kuidas saaks sama tõhus olla liikumine, mis järgiks avatud ühiskonna printsiipe? See on probleem, mis mind rahutuks teeb.

Probleemkoht 9

Arvestades, et teadusliku meetodi tunnusmärkideks on ikka peetud ühemõttelisi ennustusi ja seletusi, siis pole ka ime, et akadeemilised majandusteadused ei taha neist loobuda. Nad on küll teravalt teadlikud, et finantsturud kalduvad sageli pigem teoreetilise tasakaalust kõrvale kui tasakaalu poole, aga nad ei soovi loobuda teoreetilise tasakaalu otsinguist. Isegi mulle ja muid häireid seletavad nad tasakaalu kaudu. See on arusaadav. (Soros 2007: 39)

(Isegi) mulle ja muid häireid | seletavad nad tasakaalu kaudu.

teema | reema

Probleemne lause algab reemaga ja kuigi on lauseid, mida ongi parem alustada reemaga, mitte teemaga, ei ole see lause üks neist. Reema annab siin edasi olulist uut informatsiooni, mis peaks olema see, millele lugeja pöörab kõige rohkem tähelepanu ja mis jääb lugejale lause lõppedes meelde. Praegu jääb allajoonitud lausest meelde, et seletatakse tasakaalu kaudu. Aga mida seletatakse? Kui lugeja loeb mõttega, peab ta siinkohal lugemise katkestama, et sama lause uuesti üle lugeda ja asjas selgust saada. Katkestuse vältimiseks tuleb üles otsida tuntud informatsioon – selleks on 'nad' ja 'tasakaalu'.

Mõlema kasutamisel teemana saab lause, kus reema on lause lõpus ehk seal kuhu oligi eesmärk see nihutada: 'Nad seletavad tasakaalu kaudu isegi mulle ja muid häireid.' ja 'Tasakaalu kaudu seletavad nad isegi mulle ja muid häireid.'.

Nad | seletavad tasakaalu kaudu isegi mulle ja muid häireid.

teema | reema

Tasakaalu | kaudu seletavad nad isegi mulle ja muid häireid.

teema | reema

Lugeja enda otsustada jääb, kumba parandatud lausega tekst talle rohkem meeldib.

Arvestades, et teadusliku meetodi tunnusemärkideks on ikka peetud ühemõttelisi ennustusi ja seletusi, siis pole ka ime, et akadeemilised majandusteadused ei taha neist loobuda. Nad on küll teravalt teadlikud, et finantsturud kalduvad sageli pigem teoreetilisest tasakaalust kõrvale kui tasakaalu poole, aga nad ei soovi loobuda teoreetilise tasakaalu otsinguist. Nad seletavad tasakaalu kaudu isegi mulle ja muid häireid. Seegi on arusaadav.

või

Arvestades, et teadusliku meetodi tunnusemärkideks on ikka peetud ühemõttelisi ennustusi ja seletusi, siis pole ka ime, et akadeemilised majandusteadused ei taha neist loobuda. Nad on küll teravalt teadlikud, et finantsturud kalduvad sageli pigem teoreetilisest tasakaalust kõrvale kui tasakaalu poole, aga nad ei soovi loobuda teoreetilise tasakaalu otsinguist. Tasakaalu kaudu seletavad nad isegi mulle ja muid häireid. Seegi on arusaadav.

Probleemkoht 10

„Ekslikkus kõlab negatiivselt. Tegelikult on igal edusammul, mille me mõtlemise ja reaalsuse parema mõistmise teel sooritame, negatiivne kõrvalmaik, sest sellega kaasneb taganemine täiusest. Kuid niisugune negatiivne tõlgendus on ise meie ekslikkuse ilming.“

(Soros 2007: 41)

(Tegelikult on) igal edusammul, | mille me mõtlemise ja reaalsuse parema mõistmise teel

teema | reema

sooritame, negatiivne kõrvalmaik, sest sellega kaasneb taganemine täiusest.

Esimene lause ei ole mitte ainult uue lõigu esimene lause, vaid uue alajaotuse esimene lause (jaotuse pealkiri on *Ekslikkus*). Seetõttu ei jää esimesest lausest ettepoole

midagi, millega allajoonitud lause teemat saaks seostada.⁷ Järelikult on 'igal edusammul' uus informatsioon, mis peaks kuuluma reemasse. Teemana saab kasutada fraasi 'negatiivne kõrvalmaik': 'Tegelikult on negatiivne kõrvalmaik igal edusammul, mille me mõtlemise ja reaalsuse parema mõistmise teel sooritame, sest sellega kaasneb taganemine täiusest.'

(Tegelikult on) negatiivne kõrvalmaik | igal edusammul, mille me mõtlemise ja reaalsuse

teema | reema

parema mõistmise teel sooritame, sest sellega kaasneb taganemine täiusest.

Eksslikkus kõlab negatiivselt. Tegelikult on negatiivne kõrvalmaik igal edusammul, mille me mõtlemise ja reaalsuse parema mõistmise teel sooritame, sest sellega kaasneb taganemine täiusest. Kuid niisugune negatiivne tõlgendus on ise meie eksslikkuse ilming.

Probleemkoht 11

Samasugust ringseost hindamise ja hinnatavate üksuste vahel võib täheldada pangalaenude suure buumi ja krahhi puhul 1970-ndatel. Pangad kasutasid nn võlaindekseid, et hinnata laenuvõtivate maade krediitvõimelisust, aga seda, et nende enda laenamistegevus võlaindekseid mõjutab, taipasid nad alles siis, kui oli juba liiga hilja. Analüüsisin seda sündmustejada ja muid juhtumeid *Rahanduse alkeemias*, mis ilmus 1987. aastal. Pärast seda olen näinud ja osalenud mitmes buumi-krahhi tsüklis, sealhulgas Euroopa vahetuskursimehhanismi kokkuvarisemises 1992, 1997. aastal ilmnenu turukriisis ja 1990-ndate lõpu interneti buumis, mille krahhi saabus 2000. (Soros 2007: 51)

Analüüsisin | seda sündmustejada ja muid juhtumeid *Rahanduse alkeemias*, mis ilmus

teema | reema

1987. aastal.

⁷ Muidugi jääb ettepoole kogu eelnev tekst, kuid seda ei tohiks siin arvesse võtta, kuna lugeja on inimene ja inimene unustab. Kirjutaja või tõlkija ei saa kunagi kindel olla, kas lugeja mäletab midagi, mis esines tekstis eespool, või ei mäleta. Eriti ettevaatlik tuleb olla uue jaotuse alguses, sest tõenäosus, et lugeja teeb lugemispausi peale ühe osa lõppu ja enne teise algust, on suurem, kui et lugeja katkestab lugemise ühe osa keskel. See ei tähenda, et seostamine eelnevaga on võimatu: teksti läbivaid teemasid kasutades ei pea ilmtingimata teise lausega siduma. Näiteks võiks uue peatüki esimese lõigu esimest lauset alustada fraasiga 'mu fondid' ja õigustatult eeldada, et lugejale on peale mitut kordust jäänud meelde, et 'mu fondid' tähendab George Sorose asutatud fonde.

Lause alguses teemapositsioonis on verb, mis näitab autori tegevust esimeses isikus. Samas eelnevates lausetes ei ole autorit mainitud, mistõttu ei ühildu probleemse lause teema eelnevate lausetega. Teemapositsiooni peaks tooma hoopis 'seda sündmustejada', mis viitab eelmiste lausete reemadele ja ühendab laused temaatiliselt: 'Seda sündmustejada ja muid juhtumeid analüüsisin *Rahanduse alkeemias*, mis ilmus 1987. aastal.'

Seda sündmustejada | ja muid juhtumeid analüüsisin *Rahanduse alkeemias*, mis ilmus

teema | reema

1987. aastal.

Samasugust ringseost hindamise ja hinnatavate üksuste vahel võib täheldada pangalaenude suure buumi ja krahhi puhul 1970-ndatel. Pangad kasutasid nn võlaindekseid, et hinnata laenuvõtivate maade krediitvõimelisust, aga seda, et nende enda laenamistegevus võlaindekseid mõjutab, taipasid nad alles siis, kui oli juba liiga hilja. Seda sündmustejada ja muid juhtumeid analüüsisin *Rahanduse alkeemias*, mis ilmus 1987. aastal Pärast seda olen näinud ja osalenud mitmes buumi-krahhi tsüklis, sealhulgas Euroopa vahetuskursimehhanismi kokkuvarisemises 1992, 1997. aastal ilmnenu turukriisis ja 1990-ndate lõpu interneti buumis, mille krahhi saabus 2000.

Probleemkoht 12

„Süsteem rajaneb muutuse mõistel. Ma määratlesin muutust sellena, mis välistab igasuguse ennustatavuse. See tähendab, et ainult need sündmused, mida valitseva teadmistaseme põhjal oodata ei saa, lähevad arvesse muutustena.“ (Soros 2007: 74)

Ma | määratlesin muutust sellena, mis välistab igasuguse ennustatavuse.

teema | reema

(See tähendab, et ainult) need sündmused, | mida valitseva teadmistaseme põhjal oodata ei

teema | reema

saa, lähevad arvesse muutustena.

Ka sellisel kujul on see lõik loetav ja arusaadav (siinkohal ei kirjeldaks allajoonitud lauseid päris probleemsetena), kuid terve lõigu TS-i on võimalik veel teistmoodi üles ehitada. Pakuks välja teise ja kolmanda lause teema võtmise esimese

reemast: 'Muutust määratlesin ma sellena, mis välistab igasuguse ennustatavuse.' Ja 'See tähendab, et muutustena lähevad arvesse ainult need sündmused, mida valitseva teadmistaseme põhjal oodata ei saa.'

Muutust | määratlesin ma sellena, mis välistab igasuguse ennustatavuse.

teema | reema

(See tähendab, et) muutustena | lähevad arvesse ainult need sündmused, mida valitseva

teema | reema

teadmistaseme põhjal oodata ei saa.

Süsteem rajaneb muutuse mõistel. Muutust määratlesin ma sellena, mis välistab igasuguse ennustatavuse. See tähendab, et muutustena lähevad arvesse ainult need sündmused, mida valitseva teadmistaseme põhjal oodata ei saa.

Probleemkoht 13

Pole tähtis, kuidas kollektiivset huvi teoreetiliselt määratleda, tegelikkuses kaldub see peegeldama valitsejate prioriteete. Valitsejad ei pea tingimata taga ajama enda kui üksikisikute isekaid eesmärke, aga nad saavad valitsevast süsteemist klassina kasu: on nad ju definitsiooni poolest valitsejate klass. Suletud süsteemi võib seetõttu kirjeldada kui klassiekspluateerimisel põhinevat ühiskonda. (Soros 2007: 79)

Suletud süsteemi | võib seetõttu kirjeldada kui klassiekspluateerimisel põhinevat

teema | reema

ühiskonda.

Tegu on ühe terve lõiguga ja nagu näha ei tule allajoonitud lause teema ühegi eelneva lause temast ega reemast. Autor on küll tekstis eespool seletanud, mis suletud süsteem on, kuid selles lõigus ei seostu 'suletud süsteem' temaatiliselt eelmiste lausetega. Ühenduslülina saab kasutada sõna 'seetõttu', mis tähenduslikult seostub eelnevaga: 'Seetõttu võib suletud süsteemi kirjeldada kui klassiekspluateerimisel põhinevat ühiskonda.'

Seetõttu | võib suletud süsteemi kirjeldada kui klassiekspluateerimisel põhinevat

teema | reema

ühiskonda.

Pole tähtis, kuidas kollektiivset huvi teoreetiliselt määratleda, tegelikkuses kaldub see peegeldama valitsejate prioriteete. Valitsejad ei pea tingimata taga ajama enda kui üksikisikute isekaid eesmärke, aga nad saavad valitsevast süsteemist klassina kasu: on nad ju definitsiooni poolest valitsejate klass. Seetõttu võib suletud süsteemi kirjeldada kui klassiekspluateerimisel põhinevat ühiskonda.

Probleemkoht 14

Avatud ühiskond tähendab peaaegu sedasama mis liberaalne demokraatia, kuid see viitab keerukale mõistesüsteemile, mis ei pruugi tingimata kuuluda liberaalse demokraatia mõiste juurde. Avatud ühiskond tuletab liberaalse demokraatia vajaduse meie ebatäiusliku arusaamise ehk ekslikkuse tunnistamisest. Väljendist „avatud ühiskond“ ei tule see küll selgelt välja. (Soros 2007: 97–98)

Avatud ühiskond | tuletab liberaalse demokraatia vajaduse meie ebatäiusliku arusaamise

teema | reema

ehk ekslikkuse tunnistamisest.

Allajoonitud lause ja sellele eelnev lause algavad sama teemaga, mis on tegelikult üks soovitatud strateegia lausete temaatiliseks ühendamiseks. Esimene lause on aga pikk lause, mille lugemise lõpetamisel jääb lugejale värskelt meelde reema lõpp, kus räägitakse liberaalse demokraatia mõistest. Seetõttu oleks parem võtta teise lause teema esimese lause reemast: 'Liberaalse demokraatia vajaduse tuletab avatud ühiskond meie ebatäiusliku arusaamise ehk ekslikkuse tunnistamisest.'

Liberaalse demokraatia vajaduse | tuletab avatud ühiskond meie ebatäiusliku arusaamise

teema | reema

ehk ekslikkuse tunnistamisest.

Avatud ühiskond tähendab peaaegu sedasama mis liberaalne demokraatia, kuid see viitab keerukale mõistesüsteemile, mis ei pruugi tingimata kuuluda liberaalse demokraatia mõiste juurde. Liberaalse demokraatia vajaduse tuletab avatud ühiskond meie ebatäiusliku arusaamise ehk ekslikkuse tunnistamisest. Väljendist „avatud ühiskond“ ei tule see küll selgelt välja.

Probleemkoht 15

Praegusel hetkel mind haarav väljakutse lähtub ootamatust allikast: Ameerika Ühendriikidest. Kes oleks võinud arvata, et vanim, kõige sügavamalt juurdunud ja võimsaim avatud ühiskond maailmas hakkab kujutama endast ohtu mitte üksnes avatud ühiskonna mõistele omas kodus, vaid ka kogu maailma stabiilsusele ja rahule? Ometigi on just see pärast 9/11 terrorirünnakut juhtunud. Oma eelmises raamatus püüdsin ma panna süü selles Bushi valitsusele. Raamat *Ameerika ülimuse mull* kujutas endast kirglikku poleemikat, milles ma selgitasin, et hüljates 2004. aasta presidendivalimistel George W. Bushi, me ütleme lahti ka tema poliitikast. Tollal me võisime pidada Bushi valitsuse äärmuslikkust ajutiseks kõrvalekaldeks (mida ma võrdlesin aktsiaturu mulli viimaste staadiumidega), mille on põhjustanud 9/11 traumaatilised kogemused ja mida halbade kavatsustega juhtkond on seejärel osavalt ära kasutanud. Kuid sündmused arenesid teisiti. President Bush valiti tagasi. Nüüd pean ma püstitama küsimuse: mis on valesti meiega kui ühiskonnaga? Ma uurin seda küsimust käesoleva raamatu teises osas. Esitatud mõistesüsteem aitaks sellele küsimusele vastust leida, kuna see tuvastab mõned avatud ühiskonnale loomuomased vead. Sellega ma õigustan oma lugeja viimist nii pingutavale reisile. (Soros 2007: 99–100)

Esitatud mõistesüsteem | aitaks sellele küsimusele vastust leida, kuna see tuvastab mõned

teema | reema

avatud ühiskonnale loomuomased vead.

'Esitatud mõistesüsteem' viitab Sorose enda välja töötatud mõistesüsteemile, mida ta on raamatus eelnevalt tutvustanud ja seega ei ole praegu teemapositsioonis olev informatsioon lugeja jaoks päris uus. Kuid vastavat lõiku ühendava temaatikaga (Ameerika Ühendriigid – Bush – 9/11) see informatsioon ei seostu ja kuulub seetõttu hoopis reemasse. Sobiv teema on kahte eelnevat lauset läbiv 'küsimus': 'Sellele küsimusele aitaks vastust leida esitatud mõistesüsteem, kuna see tuvastab mõned avatud ühiskonnale loomuomased vead.'

Sellele küsimusele | aitaks vastust leida esitatud mõistesüsteem, kuna see tuvastab mõned

teema | reema

avatud ühiskonnale loomuomased vead.

Praegusel hetkel mind haarav väljakutse lähtub ootamatust allikast: Ameerika Ühendriikidest. Kes oleks võinud arvata, et vanim, kõige sügavamalt juurdunud ja võimsaim avatud ühiskond maailmas hakkab kujutama endast ohtu mitte üksnes avatud ühiskonna mõistele omas kodus, vaid ka kogu maailma stabiilsusele ja rahule? Ometigi on just see pärast 9/11 terrorirünnakut juhtunud. Oma eelmises raamatus püüdsin ma panna süü selles Bushi valitsusele. Raamat *Ameerika ülimuse mull* kujutas endast kirglikku poleemikat, milles ma selgitasin, et hüljates 2004. aasta presidendivalimistel George W. Bushi, me ütleme lahti ka tema poliitikast. Tollal me võisime pidada Bushi valitsuse äärmuslikkust ajutiseks kõrvalekaldeks (mida ma võrdlesin aktsiaturu mulli viimaste staadiumidega), mille on põhjustanud 9/11 traumaatilised kogemused ja mida halbade kavatsustega juhtkond on seejärel osavalt ära kasutanud. Kuid sündmused arenesid teisiti. President Bush valiti tagasi. Nüüd pean ma püstitama küsimuse: mis on valesti meiega kui ühiskonnaga? Ma uurin seda küsimust käesoleva raamatu teises

osas. Sellele küsimusele aitaks vastust leida esitatud mõistesüsteem, kuna see tuvastab mõned avatud ühiskonnale loomuomased vead. Sellega ma õigustan oma lugeja viimist nii pingutavale reisile.

Probleemkoht 16

Raamatus *Ameerika ülimuse mull* määratlesin ma kolm peamist mõttekoolkonda ja püüdsin need isegi siduda üheks hõlmavaks maailmavaateks; aga see katse polnud kaugeltki veenev, sest ühe ideoloogiakihi pooldajad ei pruugi tingimata pooldada teisi kihte. Need kolm mõttekoolkonda on turufundamentalism, usufundamentalism ja neokonservatiivne Ameerika ülimuse taotlus. Ma määratlesin neid ühendava teemana sotsiaaldarvinismi, mille järgi üksnes tugevamad jäävad ellu ja ellujäämise määrab konkurents, mitte koostöö. See klappis turufundamentalismiga ja neokonservatiivse hoiakuga, aga see ei seleta usufundamentalismi. (Soros 2007: 120)

Ma | määratlesin neid ühendava teemana sotsiaaldarvinismi, mille järgi üksnes

teema | reema

tugevamad jäävad ellu ja ellujäämise määrab konkurents, mitte koostöö.

Tõlkija on allajoonitud lause ühendanud temaatiliselt esimese lausega: analüüsitava lause teema on 'ma' ja mina-vormis räägib Soros oma tegevusest esimeses lauses. Probleemsele lausele vahetult eelnevas lauses ei maini autor ennast üldse: ta esitab ainult loetelu. Lausete paremini seostamiseks tuleks teemapositsiooni tuua 'neid', mis viitab eelnevale: 'Neid ühendava teemana määratlesin ma sotsiaaldarvinismi, mille järgi üksnes tugevamad jäävad ellu ja ellujäämise määrab konkurents, mitte koostöö.'.

Neid | ühendava teemana määratlesin ma sotsiaaldarvinismi, mille järgi üksnes

teema | reema

tugevamad jäävad ellu ja ellujäämise määrab konkurents, mitte koostöö.

Raamatus *Ameerika ülimuse mull* määratlesin ma kolm peamist mõttekoolkonda ja püüdsin need isegi siduda üheks hõlmavaks maailmavaateks; aga see katse polnud kaugeltki veenev, sest ühe ideoloogiakihi pooldajad ei pruugi tingimata pooldada teisi kihte. Need kolm mõttekoolkonda on turufundamentalism, usufundamentalism ja neokonservatiivne Ameerika ülimuse taotlus. Neid ühendava teemana määratlesin ma sotsiaaldarvinismi, mille järgi üksnes tugevamad jäävad ellu ja ellujäämise määrab konkurents, mitte koostöö. See klappis turufundamentalismiga ja neokonservatiivse hoiakuga, aga see ei seleta usufundamentalismi.

Probleemkoht 17

Terroristlike rünnakute ajal domineeris Bushi valitsuses grupp ideolooge, kes arvasid, et Ameerika Ühendriigid ei ole küllalt resoluutsed oma sõjalise ülimuse ärakasutamises. Nad olid juba Clintoni

valitsuse ajal propageerinud Iraagi invasiooni. Üldiselt nimetatakse neid „neokonservatiivideks“ ehk „neokonnideks“, kuid see silt võib olla eksitav, sest pole selge, kas selle grupi eesotsas seisev asepresident Dick Cheney või kaitseminister Donald Rumsfeld ikka kvalifitseeruvad neokonnideks. Ameerika ülimuse mullis nimetasin ma seda seltskonda Ameerika ülimuse eestkõnelejateks. Pärast 9/11 saavutasid nad president Bushi üle mõjuvõimu ja kasutasid sõda terroriga ettekäändena Iraaki tungimiseks. (Soros 2007: 140)

(Pärast) 9/11 | saavutasid nad president Bushi üle mõjuvõimu ja kasutasid sõda terroriga

teema | reema

ettekäändena Iraaki tungimiseks.

Lugeja on eelneva teksti (ja väga tõenäoliselt oma teadmiste) põhjal teadlik, mis 9/11 on, ja seega on tegu teadaoleva informatsiooniga, mis põhimõtteliselt võiks asuda lause alguses. Probleemne lause kuulub aga lõiku, mis keskendub ainult ühele poliitikute grupile, mistõttu on 9/11 siin uus informatsioon. Lausete seostamiseks tuleb tuua teemapositsiooni asesõna 'nad', mis viitab nimetatud poliitikute grupile: 'Nad saavutasid pärast 9/11 president Bushi üle mõjuvõimu ja kasutasid sõda terroriga ettekäändena Iraaki tungimiseks.'

Nad | saavutasid pärast 9/11 president Bushi üle mõjuvõimu ja kasutasid sõda terroriga

teema | reema

ettekäändena Iraaki tungimiseks.

Terroristlike rünnakute ajal domineeris Bushi valitsuses grupp ideolooge, kes arvasid, et Ameerika Ühendriigid ei ole küllalt resoluutsed oma sõjalise ülimuse ärakasutamises. Nad olid juba Clintoni valitsuse ajal propageerinud Iraagi invasiooni. Üldiselt nimetatakse neid „neokonservatiivideks“ ehk „neokonnideks“, kuid see silt võib olla eksitav, sest pole selge, kas selle grupi eesotsas seisev asepresident Dick Cheney või kaitseminister Donald Rumsfeld ikka kvalifitseeruvad neokonnideks. Ameerika ülimuse mullis nimetasin ma seda seltskonda Ameerika ülimuse eestkõnelejateks. Nad saavutasid pärast 9/11 president Bushi üle mõjuvõimu ja kasutasid sõda terroriga ettekäändena Iraaki tungimiseks.

Probleemkoht 18

Kuid sõda terroriga on jäänud Ameerika välispoliitika nurgakiviks ja ükski poliitik pole sõندانud seda otse rünnata – demokraadid isegi vähem kui vabariiklased. See, kuidas sõda terroriga on peetud, on aga langenud intensiivse uurimise alla. Kongress on küll keelustanud piinamise, erakorralise väljasaatmise (seadusväline protseduur, millega terrorismis kahtlustatavad saadetakse teistesse maadesse ülekuulamisele) ja teised küsitavad meetodid. (Soros 2007: 140)

See, | kuidas sõda terroriga on peetud, on aga langenud intensiivse uurimise alla.

teema | reema

Allajoonitud lause on eelneva lausega seotud vastanduse kaudu ('aga'): esimene lause ütleb, et sõda terroriga ei julgeta avalikult maha teha, ja teine lisab mõtet edasi arendades, et siiski julgetakse kritiseerida sõja läbi viimise viisi. Praegu on probleemse lause alguses reema ehk uus informatsioon ja see lause ei seostu korralikult eelnevaga. Teema tuleks tuua lause algusesse ehk lause pooled ära vahetada: 'Intensiivse uurimise alla on aga langenud see, kuidas sõda terroriga on peetud.'

Intensiivse uurimise alla | on aga langenud see, kuidas sõda terroriga on peetud.

teema | reema

Kuid sõda terroriga on jäänud Ameerika välispoliitika nurgakiviks ja ükski poliitik pole sõandanud seda otse rünnata – demokraadid isegi vähem kui vabariiklased. Intensiivse uurimise alla on aga langenud see, kuidas sõda terroriga on peetud. Kongress on küll keelustanud piinamise, erakorralise väljasaatmise (seadusväline protseduur, millega terrorismis kahtlustatavad saadetakse teistesse maadesse ülekuulamisele) ja teised küsitavad meetodid.

Järjestus reema-teema

Teoreetilises peatükis on mainitud võimalust, et lause on selgem ja loetavam hoopis siis, kui reema on esimene ja teema teine. Selle väite tõesuse illustreerimiseks olen valinud kolm järgnevalt analüüsitud lauset.

Näide 1

Kui Branko Crvenkovski oli Makedoonia peaminister, siis ta kirjeldas mulle kord riigita riigimeest. „Riikidel on huvid, kuid pole põhimõtteid,“ ütles ta. „Teil on põhimõtted, kuid pole huvisid.“ Mulle see formuleering meeldis ja ma püüan selle vääriline olla. Maailm vajab hädasti riigita riigimehi. (Soros 2007: 9–10)

Maailm vajab hädasti | riigita riigimehi.

reema | teema

Neid lauseid ühendav teema on 'riigita riigimees', mis on ka allajoonitud lause teema. Halliday järgi on teema alati esimene ja tema teooriat järgides tuleks lause pooled ümber tõsta: 'Riigita riigimehi vajab maailm hädasti.'

Riigita riigimehi | vajab maailm hädasti.

teema | reema

Tulemuseks on aga kontekstis kohmakalt kõlav lause:

Kui Branko Crvenkovski oli Makedoonia peaminister, siis ta kirjeldas mulle kord riigita riigimeest. „Riikidel on huvid, kuid pole põhimõtteid,“ ütles ta. „Teil on põhimõtted, kuid pole huvisid.“ Mulle see formuleering meeldis ja ma püüan selle vääriline olla. Riigita riigimehi vajab maailm hädasti.

Näide 2

Reaalsuse all pean ma silmas kõike seda, mis tegelikult juhtub või olemas on. Kõik teadvusega inimesed, nende mõtted ja teod on osakesed reaalsusest. Tõsiasi, et ka meie mõtlemine moodustab osa sellest, mille üle me mõtleme, toob kaasa kaugele ulatuvaid tagajärgi niihästi meie mõtlemise kui reaalsuse jaoks. (Soros 2007: 29)

Kõik teadvusega inimesed, nende mõtted ja teod on osakesed | reaalsusest.

reema | teema

Esimesel ja teisel lausel on tegelikult sama teema: esimeses lauses on see lause alguses ja teises lauses lõpus. Teine lause teema ette toomisel oleks: 'Reaalsuse osakesed on kõik teadvusega inimesed, nende mõtted ja teod.'

Reaalsuse osakesed | on kõik teadvusega inimesed, nende mõtted ja teod.

teema | reema

Lisaks teema ja reema järjestuse muutumisele muutub ka teise lause teema, milleks ei ole enam reaalsus, vaid reaalsuse osakesed. Seega muutub esimest ja teist lauset ühendav seos nii palju, et see ei seo neid lauseid enam üheks temaatiliseks tervikuks ning teisest lausest saab lause, mis sisaldab ainult uut informatsiooni. Selline ainult uue informatsiooniga lause ei sobi konteksti:

Reaalsuse all pean ma silmas kõike seda, mis tegelikult juhtub või olemas on. Reaalsuse osakesed on kõik teadvusega inimesed, nende mõtted ja teod. Tõsiasi, et ka meie mõtlemine moodustab osa sellest,

mille üle me mõtleme, toob kaasa kaugele ulatuvaid tagajärgi niihästi meie mõtlemise kui reaalsuse jaoks.

Näide 3

Muutus, nii nagu mina seda määratlen, toob kaasa määramatust. Määramatusega toimetulekuks on kaks viisi. Me võime seda möönda või salata. Esimene võimalus viib kriitilise mõtteviisini ja avatud ühiskonda; teine dogmaatilisesse ja suletud ühiskonda. (Soros 2007: 75)

Me | võime seda möönda või salata.

teema | reema

Niisugune on allajoonitud lause kõige lihtsam TS-i analüüs. Teema on küll lause alguses, kuid tegu ei ole teemaga, mis tuleks otseselt eelnevatest lausetest. Alternatiivne teema on 'seda', mis seostub 'määramatusega' ning on esimese lause reemas ja teise lause teemas.

Tulemuseks lausa luuleliselt kõlav: 'Seda möönda või salata me võime.'. Kontekstis:

Muutus, nii nagu mina seda määratlen, toob kaasa määramatust. Määramatusega toimetulekuks on kaks viisi. Seda möönda või salata me võime. Esimene võimalus viib kriitilise mõtteviisini ja avatud ühiskonda; teine dogmaatilisesse ja suletud ühiskonda.

Ilmselt ei sobi muudetud lause konteksti – see jääb oma sobimatuse poolest isegi rohkem silma, kui mitmed eespool arutatud probleemsed laused.

Tõlkijast mitteolenevad probleemkohad

Järgnevalt tuleb juttu lausetest, mille ümbritseva kontekstiga sidumiseks ei piisa sõnajärjestuse muutmisest. Analüüsitud on kõiki probleemkohti, mis liigituvad tõlkijast mitteolenevate probleemkohtade alla. Neid probleemkohti on kokku viis.

Probleemkoht 1

Meie ühiskond umbusaldab neid, kes oma vooruslikkust kuulutavad, ja mitte ilmaasjata. Paljud rikkad, kes asutavad fonde, teevad seda madalate tagamõtetega. Mulle meeldiks uskuda, et olen teistsugune. Suutlikkus teha õiget asja on haruldane privileeg ja selle privileegi kasutamine on juba iseenesest külluslik tasu. Aga inimestele, kes minu motiive küsimuse alla seavad, ütlen ma alati, et neil on õigus seda teha. Kui ma pretendeerin omakasupüüdlike huvide puudumisele, siis kogu tõestamise koorem lasub minu õlgadel. (Soros 2007: 10)

Tegu on ühe lõiguga ja lõigul on tavaliselt vähemalt üks kõiki lauseid läbiv teema või järgitakse läbivalt struktuuri ühe lause reema muutub järgmise lause teemaks. Allajoonitud lause aga ümbritseva kontekstiga ei seostu. Ilmselt peaks olema mõtteline seos 'suutlikkus teha õiget asja' ja 'vooruslikkuse' vahel või 'suutlikkus teha õiget asja' ja 'madalate tagamõtete' vahel (näitamaks, et Sorosel ei ole madalaid tagamõtteid), kuid see ei ole lausest selgelt arusaadav. Siinkohal tekib kahtlus, et võib-olla on tõlkija midagi segamini ajanud. Võrdluseks algtekst:

Our society is suspicious of those who claim to be virtuous and not without justification. Many rich people who form foundations have ulterior motives for doing so. I like to believe I am different. Being able to do the right thing is rare privilege, and exercising that privilege is ample reward. But I always tell people who question my motives that they are right to do so. When I claim to be disinterested, the burden of proof is on me. (Soros 2006: xi)

Seega ei ole viga tõlkes, vaid lõigu ülesehitus on juba algtekstis selline, et temaatilist seost ümbritseva kontekstiga ei teki. Loogilisemate seostega lõigu saaks probleemse lause välja jätmisel, kuid seda tõlkija teha ei tohi.

Probleemkoht 2

Üks minu kangelasi Sergei Kovaljov ütles kord mulle: „Ma olen kogu elu võidelnud nurjunud ürituste eest.“ Ta oli endine Nõukogude teisitimõtteleja, kellest sai hiljem Vene Riigiduumi *ombudsman* ja ta mängis tähtsat rolli esimese Tšetšeenia sõja lõpetamisel. Ma püüan käia tema jälgedes. Finantsturgudel võtan ma positsioone selleks, et võita. Ühiskonnasfääris võtan ma positsioone sellepärast, et usun nendesse, ükskõik, kas mind saadab edu või mitte. See eristabki finantsturge, mida moraalsed kaalutlused ei juhi, ühiskonnasfäärist, kus kõlblusel peab olema oma roll. (Soros 2007: 10–11)

Esimesel kolmel lausel on ühine läbiv teema ja need kuuluvad omavahel kokku, samamoodi on ühine läbiv teema ja ühendavad seosed viimasel kolmel lausel. Nende kahe kolmelauselise grupi teemad aga ei ühti. Seetõttu tekib järsk üleminek ühelt mõttelt teisele. Tavaliselt toimuvad niisugused üleminekud lõiguti ehk ühes lõigus on üks läbiv teema ja järgmises teine. Tõlke loetavuse huvides oleks allajoonitud lausega parem alustada uut lõiku. Niisuguseid struktuurimuudatusi üldiselt tõlkijatel teha ei soovitata, mistõttu ei olegi võimalik seda probleemkohta parandada.

Probleemkoht 3

Olen kirjeldanud globaalse avatud ühiskonna raamistust. See tuleb täita sisuga. Ma ei hakka siin esitama ajatult kehtivat ettekirjutust, sest iga ühiskond ja iga põlvkond peab avatud ühiskonna tähenduse endale ise defineerima. Valitsev globaliseerumisvorm on vildakas. Turud, iseäranis finantsturud on muutunud globaalseks, aga mitte institutsioonid, mida ühiskonna õitsenguks või lausa ellujäämiseks vajatakse. Poliitilised korraldused põhinevad riikide suveräänsusel; neist ei piisa, et hoolitseda inimkonna kollektiivsete huvide eest, nagu rahu, julgeolek, keskkond, sotsiaalne õiglus ja isegi finantsturgude stabiilsus. (Soros 2007: 13–14)

Esimesed kolm lauset räägivad globaalsest avatud ühiskonnast. Järgnevates lausetes tuleb sisse uus teema – need keskenduvad globaliseerumisele ja sellele, kuidas globaliseerumine toimub. Üleminek ühelt teemalt teisele on aga nii järsk, et soovitatav oleks lausega 'Valitsev globaliseerumisvorm on vildakas.' alustada uut lõik. Seda muudatust aga tõlkija teha ei saa.

Probleemkoht 4

Reaalsuse käsitlemine millegi iseseisvalt antuna on meie maailmavaates sügavalt juurdunud. Võtkem näiteks klassikaline majandusteooria, mis rajaneb ratsionaalse käitumise eeldusel. See lähtus täiusliku teadmise eeldusest, mis oli 19. sajandi teaduses viljakas. Oodati, et oma nime vääriv teaduslik meetod peab andma ühemõttelisi ennustusi ja seletusi. Määramaks tasakaaluhinda, mis kehtib nõudmise ja pakkumise tasakaalu korral, on tarvis eeldada, et inimesed teavad iseenda eelistusi ja on täiesti teadlikud nende ees seisvatest võimalustest. See oleks mõistlik seisukoht, kui eelistused ja võimalused oleksid täielikult teada. Ja nad saavad olla täielikult teada ainult siis, kui on iseseisvalt antud. (Soros 2007: 38)

Tegu on ühe terve lõiguga, mille keskel alustatakse uut mõtet. Nagu on juba eelnevalt probleemkoha 2 arutelus märgitud, toimub tavaliselt üleminek ühelt mõttel teisele lõiguti (ühes lõigus on üks läbiv teema ja järgmises teine). Allajoonitud lause ainukene seoses eelnevaga on asjaolu, et tasakaaluhind on majandustermin ja teises lauses on mainitud majandusteooriat. See ei ole aga piisav lõigu esimese ja teise poole temaatiliseks tervikuks sidumiseks.

Probleemkoht 5

Minu eesmärk oli teha oma fondidest avatud ühiskonna eeskujud, aga ma sain aru, et see ambitsioon on viljakas eksitus. Avatud ühiskond peab olema isemajandav, kuid fondide ellujäämine sõltus minu rahalisest toetusest. Tegelikuses mängisid fondid *deus ex machina* rolli, et muuta ajaloo kulgu. Avatud ühiskond on keerukam ja eesrindlikum ühiskonnakorralduse süsteem kui suletud ühiskond. Suletud

ühiskond nõuab ainult üht reaalsusetõlgendust: sellist, mida kehastab parteiriigi valitsev dogma. (Soros 2007: 94)

Taaskord järsk üleminek ühelt lausete grupilt, mis moodustavad mõttelise terviku, uuele lausete grupile, millel on teistsugune lauseid temaatiliselt ühendav struktuur. Teksti muudaks loetavamaks – nagu mitme eelmisegi probleemkohta puhul – allajoonitud lausega uue lõigu alustamine.

Järeldused

Kõigepealt sooviksin rõhutada asjaolu, et analüüsitud tõlke näol on tegu toimetatud tekstiga. Seega ei ole ka teine tõlke lugeja (esimene on tõlkija) märganud või mõnel põhjusel parandanud TS-i puudutavaid probleemkohti tekstis. Järelikult ei tohi tõlkija jääda lootma, et kui ta ise ei tee, tehakse tema eest.

Tõlkijast olenevaid probleemkohti ja tõlkijast mitteolenevaid probleemkohti on nende põhimõttelise erinevuse (kas tõlkija saab midagi muuta või ei saa) tõttu õigem vaadelda eraldi. Tõlkijast olenevate probleemkohtade parandamiseks piisab tavaliselt probleemset lauset ja vahetult ümbritsevaid lauseid ühendava teema leidmisest ning selle teema toomisest lause algusesse esimeseks või lause lõpust ettepoole. Kõige parema lahenduse leidmiseks võiks kaaluda läbi vähemalt peamised kolm viisi ühe lõigu moodustavate lausete temaatiliselt ühtseks tervikuks sidumiseks (korduv teema, lineaarne teemaarendus, jagatud reema) ja vaadata, millisega neist on tulemuseks vastavasse konteksti kõige sobivam lause.

Tõlkijast mitteolenevate probleemkohtade parandamiseks peaks tõlkija jagama ühe lõigu kaheks või jätma ühe lause tekstist välja, mis tähendab, et ta muudaks teksti rohkem kui traditsiooniline tõlketeooria lubab. Seetõttu on nende jäämine valminud tõlkesse praeguses tõlketeooria arenguetapis paratamatu.

Mõlemat liiki probleemsete lausete ühisjoon on, et need ei seostu loogiliselt ümbritsevate lausetega ning muudavad teksti mõistmise keerulisemaks ja teksti raskesti jälgitavamaks. Võimalusel tuleks neid alati parandada.

Lõpetuseks veel viimane soovitus. Kuna aega ei ole kunagi piisavalt, ei jõu tõlkija üldjuhul oma lõplikku tõlget mitme erineva aspekti osas analüüsida. Sellepärast ei pea aga analüüsist täielikult loobuma. Kui rohkem ei jõua, on soovitatav analüüsida neid lauseid, mis valmistasid tõlkijale tõlkimise käigus probleeme, või neid lõike, mis tõlke ülelugemisel tunduvad isegi tõlkijale endale segased.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö keskendub ühele teksti mõistetavust ja selgust mõjutavale aspektile – TS-ile. Pikemalt võetakse uurimise alla lause TS ning näidatakse, kuidas ühe lause TS mõjutab terve lõigu loetavust.

Esimene peatükk annab lihtsustatud ja loodetavasti võimalikult laiale lugejaskonnale arusaadava ülevaate TS-ist. TS-i järgi jagatakse lause kaheks: teemaks ja reemaks. Teema on lause see osa, mis väljendab teadaolevat informatsiooni. Reema on lause see osa, millega avaldatakse uut informatsiooni. Näiteks 'Kati küpsetab pannkooke' – siin on 'Kati' juba lugejale tuntud isik ehk teema ja 'küpsetab pannkooke' uus informatsioon, millest lugejat teavitatakse, ehk reema. Tavaliselt paigutatakse teema lause algusesse ja reema lause lõppu.

Teema-reema abil saab ühendada üksikuid lauseid terviklikuks lõiguks, millel on vähemalt üks läbiv teema või järgitakse mõnda teist lauseid kokku siduvat strateegiat.

Põhilised strateegiad on:

- 1) kasutada kõigis lõigu lausetes ühte ja sama teemat (see teema on ka tuntud informatsioon) ehk korduv teema;
- 2) võtta ühe lause reema järgmise lause teemaks ehk lineaarne teemaarendus;
- 3) kahest osast koosneva reema mõlema osa kasutamine järgnevate lausete teemana ehk jagatud reema.

Teises peatükis analüüsitakse George Sorose raamatu *The Age of Fallibility: Consequences of the War on Terror* tõlke *Ekstremuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed* esimesi 168 lehekülge. Tuvastati 35 probleemset lauset, mis muudavad teksti segasemaks ja raskemini mõistetavaks. Leitud probleemkohad jagunevad tõlkijast olenevateks ja tõlkijast mitteolenevateks probleemkohtadeks. Tõlkijast olenevad

probleemkohad on laused, mida tõlkija saab parandada. Niisuguseid lauseid oli analüüsitud tekstis 30; neist 19 on pikemalt analüüsitud analüüsipeatükis, ülejäänud 11 lauset koos konteksti ja parandustega on leitavad lisast. Tõlkijast mitteolenevad probleemkohad on laused, mida tõlkija ei saa parandada. Neid oli analüüsitud tekstis kokku viis ja kõiki viite käsitletakse analüüsipeatükis.

Tõlkijast olenevate probleemkohtade parandamiseks piisab tavaliselt probleemset lauset ja vahetult ümbritsevaid lauseid ühendava teema leidmisest ning selle teema toomisest lause algusesse esimeseks või lause lõpust ettepoole. Kõige parema lahenduse leidmiseks võiks kaaluda läbi vähemalt peamised kolm viisi ühe lõigu moodustavate lausete temaatiliselt ühtseks tervikuks sidumiseks (korduv teema, lineaarne teemaarendus, jagatud reema) ja vaadata, millisega neist on tulemuseks vastavasse konteksti kõige sobivam lause.

Tõlkijast mitteolenevate probleemkohtade parandamiseks peaks tõlkija jagama ühe lõigu kaheks või jätma ühe lause tekstist välja, mis tähendab, et ta muudaks teksti rohkem kui traditsiooniline tõlketeooria lubab. Seetõttu on nende jäämine valminud tõlkesse praeguses tõlketeooria arenguetapis paratamatu.

Mõlemat liiki probleemsete lausete ühisjoon on, et need ei seostu loogiliselt ümbritsevate lausetega ning muudavad teksti mõistmise keerulisemaks ja teksti raskesti jälgitavamaks. Võimalusel tuleks neid alati parandada.

Kindlasti ei ole tegu lõpliku ja kõikehõlmava tööga – sama teemat saab mitmeti edasi arendada. Näiteks uurida TS-i realiseerumist suulises tekstis või analüüsida mõnda tõlget kaks korda – üks kord lähtuvalt Halliday teooriast, teine kord kasutades FSP-d – ja võrrelda saadud tulemusi. Mahukama ettevõtmisena võiks kaasata rohkem analüüsijaid, kuna üks lugeja ei pruugi kõiki probleemkohti märgata, või anda katsealustele lugeda kaks

teksti – üks algne tõlge ja teine parandustega tõlge – ning uurida kumb on neile arusaadavam.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

- Baker, Mona. 1992. *In Other Words: A coursebook on translation*. London ja New York: Routledge.
- Bloor, Thomas ja Meriel Bloor. 2004. *The Functional Analysis of English: A Hallidayan Approach*. 2. trükk. London: Arnold Publishers.
- Ehala, Martin. 1997. *Eesti keele struktuur: õpik gümnaasiumile*. Tallinn: Künnimees.
- Erdmann, Peter. 1998. *Discourse and Grammar: Focussing and defocussing in English*. Kättesaadav aadressil <http://ling.kgw.tu-berlin.de/discourse&grammar/>, kontrollitud 19. mail 2013.
- Euroopa Parlament. 2013. 15. jaanuari 2013. aasta istungi protokoll. Kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:092:0021:01:ET:HTML>, kontrollitud 19. mail 2013.
- European Parliament. 2013. Minutes of the sitting of 15 January 2013. Kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:092:0021:01:EN:HTML>, kontrollitud 19. mail 2013.
- Hatim, Basil. 2001a. Discourse analysis and translation. Toimetajad Mona Baker ja Kirsten Malmkjær. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 67–71. London ja New York: Routledge.
- Hatim, Basil. 2001b. Text linguistics and translation. Toimetajad Mona Baker ja Kirsten Malmkjær. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 262–265. London ja New York: Routledge.

- Karlsson, Fred. 2002. *Üldkeeleteadus*. Tõlkinud Renate Pajusalu, Jüri Valge ja Ilona Tragel. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus (Originaal avaldati 1998).
- Kasik, Reet. 2007. *Sissejuhatus tekstiõpetusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kreutzwald, Fr. R. 1960. *Kalevipoeg*. Ümber jutustanud E. Laugaste. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Lindström, Liina. 2005. *Finiitverbi asend lauses. Sõnajärg ja seda mõjutavad tegurid suulises eesti keeles*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Munday, Jeremy. 2008. *Introducing Translation Studies: Theories and applications*. 2. trükk. London ja New York: Routledge.
- Parlamento Europeo. 2013. Acta de la sesión de 15 de enero de 2013. Kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:092:0021:01:ES:HTML>, kontrollitud 19. mail 2013.
- Shoebottom, Paul. Word order. Kättesaadav aadressil <http://esl.fis.edu/grammar/rules/order.htm>, kontrollitud 19. mail 2013.
- Soros, George. 2006. *The Age of Fallibility: Consequences of the War on Terror*. New York: PublicAffairs.
- Soros, George. 2007. *Ekstremuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed*. Tõlkinud Märt Väljataga. Tallinn: Eesti Päevalehe AS (Originaal avaldati 2006).
- TEA taskuentsüklopeedia: Teemaatiline illustreeritud ülevaade kogu maailmast*. 2007. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Tsitaatide kuldraamat: Teada Mõtelda Unistada*. 2005. Koostanud Ave Põlenik, toimetaja Raul Veede. Tartu: Fantaasia.
- Töölepingu seadus*. 2009. Tallinn: NovaLeader OÜ.

- Vachek, Josef. 2003. *Dictionary of the Prague School of Linguistics*. Amsterdam ja Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Valmis, Aavo ja Lembetar Valmis. 2004. *Õigekeelsuse käsiraamat*. 3. trükk. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Vermeer, Hans J. 2001. Didactics of translation. Toimetajad Mona Baker ja Kirsten Malmkjær. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 60–63. London ja New York: Routledge.
- Winter, Eugene. 1994. Clause relations as information structure: two basic text structures in English. Toimetaja Malcolm Coulthard. *Advances in Written Text Analysis*, 46–68. London ja New York: Routledge.

SUMMARY

Marianne Negfeldt

Temaatiline struktuur ja selle analüüs *Ekslikkuse ajastu* näitel

Thematic Structure and Its Analysis on the Example of *Ekslikkuse ajastu*

Master's thesis

2013

60 pages

Keywords: translation studies, thematic structure, information structure, theme, rheme, given information, new information

The goal of this Master's thesis is to give an overview of the thematic structure. This is done by, firstly, introducing the theory concerning the thematic structure and two important theoretical approaches (Halliday, Functional Sentence Perspective of the Prague School), and then, secondly, conducting an analysis of the book *Ekslikkuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed*, which original title in English is *The Age of Fallibility: Consequences of the War on Terror*. The book was written by George Soros and has been translated into Estonian by Märt Väljataga. The purpose of the analysis is to make the theory clearer and to show the translators how to improve the clarity and understandability of translated texts.

The first chapter concentrates on the theory of the thematic structure. This theory has been partly simplified and, therefore, should be comprehensible to many people (including people without academic background). From the first chapter the reader learns that according to the thematic structure the sentence is split into two: the theme and the

rheme. The theme is the part of a sentence which consists of known information. The rheme is the part of a sentence which gives new information. For example, 'Mary went shopping'. The person 'Mary' is already known to the reader and is the theme, but 'went shopping' is new information which is told to the reader for the first time and it is the rheme. Usually the theme is put at the beginning of a sentence and the rheme at the end.

The theme and the rheme can be used to connect sentences in a paragraph. The main strategies are:

- 1) the constant theme which means using the same theme in all the sentences in a paragraph;
- 2) the linear theme pattern which means that the rheme of one sentence becomes the theme of a following sentence;
- 3) the split rheme where a rheme is split into two and both of these two are used as themes of following sentences.

The second chapter analyses the first 168 pages of *Ekslikkuse ajastu: sõda terroriga ja selle tagajärjed*. 35 problematic sentences were found. The sentences have been divided into two: the sentences that can be improved (can be changed) and the sentences that cannot be improved (cannot be changed).

In order to improve the sentences that can be changed, usually the only thing that needs to be done is to determine the theme connecting the sentences in a paragraph and to bring this theme in front of a sentence or into the first half of a sentence. It is recommended that the translator considers more than one possible solution (there is a choice between different strategies like the constant theme, the linear theme pattern or the split rheme) before choosing the best.

The sentences that cannot be improved are the ones which would require splitting one paragraph into two paragraphs or leaving the sentence out of the text. But changes like

these are considered too drastic by the current translation theory and, hence, cannot be used.

The common denominator of the two types of problematic sentences is that they do not form logical links with surrounding sentences and they make the reading and understanding of the text more difficult. If possible, they should be improved.

LISA. Leitud probleemkohtade loetelu

Probleemne lause on alla joonitud. Nende lausete juurde, mida ei ole analüüsipeatükis arutatud, on lisatud mõned laused konteksti ja kaldkirjas parandatud lause.

Lk nr Laused

- 8 Üheksakümnendatel Balkani sõdade ajal tegi minu fond ja selle vaprad töötajad kõik selleks, et kergendada Sarajevole osakslangenud õudusi.
- 9 Pikka aega olid mu fondid praktiliselt ainsad mängijad väljakul ja see muutis nad väga mõjukaks; aga kui ma pakkusin välja mitmesuguseid poliitikaalgatusi, rääkisin ma tavaliselt kurtidele kõrvadele.
- 10 Suutlikkus teha õiget asja on haruldane privileeg ja selle privileegi kasutamine on juba iseenesest külluslik tasu.
- 11 Finantsturgudel võtan ma positsioone selleks, et võita.
- 13 Maailma Kaubandusorganisatsioon (*The World Trade Organization*, WTO) on hea näide, sest sellel on efektiivne jõustamismehhanism.
- 14 Valitsev globaliseerumisvorm on vildakas.
- 14 Valitsev globaliseerumisvorm on vildakas. Turud, iseäranis finantsturud on muutunud globaalseks, aga mitte institutsioonid, mida ühiskonna õitsenguks või lausa ellujäämiseks vajatakse. Poliitilised korraldused põhinevad riikide suveräänsusel; neist ei piisa, et hoolitseda inimkonna kollektiivsete huvide eest, nagu rahu, julgeolek, keskkond, sotsiaalne õiglus ja isegi finantsturgude stabiilsus.
Globaalseks on muutunud turud, iseäranis finantsturud, aga mitte institutsioonid, mida ühiskonna õitsenguks või lausa ellujäämiseks vajatakse.
- 15 Pärast 2005. aasta Tšiili konverentsi, mis oli kasutu mokalaat, kavatsesin ma selle hüljata, ent pärast ÜRO Inimõiguste Nõukogu loomist võib sellest siiski asja saada.
- 15 Vene poliitikast, mis kasutab gaasilepinguid niihästi naabermaade äraostmiseks kui ka avalike tulude kõrvaesuunamiseks erakätesse, saab meie eriline huvivaldkond.
- 17 Kuna valimisringkondade piirid on kehtestatud ebaausalt, siis pole Esindajatekoja tagasivõitmine kaugeltki kerge, kuigi avalik arvamus on pöördunud Bushi valitsuse vastu.
- 17 Hädavajalik oleks tugevdada Demokraatlikku Parteid, et luua ühetasem mänguväljak. McCaini-Feingoldi aktiga kehtestatud rahalised piirangud teevad selle raskeks. Vabariiklaste Rahvuskomitee naudib püsivat edumaad, sest ta ehitas oma masinavärgi üles enne piirangute jõustumist.

- Selle teevad raskeks McCaini-Feingoldi aktiga kehtestatud rahalised piirangud.*
- 17 Süsteem lõi vankuma, kui ekstremistid haarasid Vabariikliku Partei enda kätte.
- 17 Kui me tahame tasakaalu taastada, siis tuleb ekstremistid eemale tõrjuda.
Demokraatide särav võit 2006. aastal võiks sellele kaasa aidata.
Sellele võiks kaasa aidata Demokraatide särav võit 2006. aastal.
- 18 Kuidas saaks liikumine, mis järgiks avatud ühiskonna printsiipe, olla sama tõhus?
- 38 Määramaks tasakaaluhinda, mis kehtib nõudmise ja pakkumise tasakaalu korral, on tarvis eeldada, et inimesed teavad iseenda eelistusi ja on täiesti teadlikud nende ees seisvatest võimalustest.
- 39 Isegi mulle ja muid häireid seletavad nad tasakaalu kaudu.
- 39–40 Kõik dünaamilise tasakaalutuse käsitlused eeldavad teoreetilist tasakaalu. Kui ma kõnelen tasakaalukaugetest tingimustest, siis ka mina kasutan tasakaalu mõistet. See näitab, kui raske on reaalsust käsitleda, tõmbamata vahejoont objektiivsete ja subjektiivsete aspektide vahele ning kohtlemata neid just nagu teineteisest sõltumatuna.
Ka mina kasutan tasakaalu mõistet, kui ma kõnelen tasakaalukaugetest tingimustest.
- 41 Tegelikult on igal edusammul, mille me mõtlemise ja reaalsuse parema mõistmise teel sooritame, negatiivne kõrvalmaik, sest sellega kaasneb taganemine täiusest.
- 43 Ta vastandas nendele teistsuguse ühiskonnakorralduse printsiibi, mis põhineb arusaamisel, et ülima tõe pretensioone ei ole võimalik maksma panna. Popper nimetas seda printsiipi „avatud ühiskonnaks“ ja ta eelistas seda kindlapiirilistele kavadele. Ta ei määratlenud kunagi täpselt, mida avatud ühiskond tähendab; arvestades meie ebatäiuslikku mõistmisvõimet, ei armastanud ta definitsioonidega jännata.
Seda printsiipi nimetas Popper „avatud ühiskonnaks“ ja ta eelistas seda kindlapiirilistele kavadele.
- 45 Ma püüdsin seda erinevust väljendada refleksiivsuse mõiste kasutusele toomisega. Enesekohasuse mõistet oli juba sügavuti analüüsitud. Kuid enesekohasus käib üksnes väidete kohta.
Sügavuti oli juba analüüsitud enesekohasuse mõistet.
- 51 Analüüsisin seda sündmustejada ja muid juhtumeid Rahanduse alkeemias, mis ilmus 1987. aastal.
- 65 Võtkem klassikaline majandusteooria. Tasakaalu mõiste tarvitamises matkib see Newtoni füüsikat. Kuid arvamus, nagu kalduksid turud tasakaalu poole, ei vasta reaalsusele finantsturgudel, kus suurt rolli mängivad ootused.
See matkib tasakaalu mõiste tarvitamises Newtoni füüsikat.
- 68 Aga poliitikas ja teistes ühiskonnaelu valdkondades pole asjad alati nõnda. Väärideed võivad seal peale jääda.
Seal võivad väärideed peale jääda.
- 74 Ma määratlesin muutust sellena, mis välistab igasuguse ennustatavuse. See tähendab, et ainult need sündmused, mida valitseva teadmistaseme põhjal oodata ei saa, lähevad arvesse muutustena.

- 79 Suletud süsteemi võib seetõttu kirjeldada kui klassiekspluuteerimisel põhinevat ühiskonda.
- 94 Avatud ühiskond on keerukam ja eesrindlikum ühiskonnakorralduse süsteem kui suletud ühiskond.
- 98 Avatud ühiskond tuletab liberaalse demokraatia vajaduse meie ebatäiusliku arusaamise ehk ekslikkuse tunnistamisest.
- 98 Väljendist „avatud ühiskond“ ei tule see küll selgelt välja. Alles argumentatsiooniga saab seda eksplitsiitseks muuta. Samas kirjeldab termin „avatud ühiskond“ ühiskonda, mis on avatud väljapoole; säärane ühiskond lubab kaupade, ideede ja inimeste vaba liikumist.
Seda saab eksplitsiitseks muuta alles argumentatsiooniga.
- 100 Esitatud mõistesüsteem aitaks sellele küsimusele vastust leida, kuna see tuvastab mõned avatud ühiskonnale loomuomased vead.
- 111 Ma pooldasin interventsionistlikumat poliitikat Jugoslaavia kodusõja suhtes, et lõpetada seal toimuvad inimõiguste rikkumised. 1992. aasta jõulude aegu kuulutasin ma välja 50 miljoni dollarilise annetuse humanitaarabiks sissepiiratud Sarajevos. Asja tagamõte seisnes selles, et humanitaargrupid saanuksid asuda UNHCR-i (ÜRO põgenikeagentuuri) egiidi all tegutsema alles siis, kui ÜRO pakkunuks neile sõjalist kaitset.
Ma kuulutasin 1992. aasta jõulude aegu välja 50 miljoni dollarilise annetuse humanitaarabiks sissepiiratud Sarajevos.
- 118 See võrdlus on asjakohane aga seetõttu, et kui niisugune liikumine pääseb võimule, siis omandab ta riigi autoriteedi ja auväarsuse. Tegusid ja poliitikaid, mida muidu ei oleks legitiimseks peetud, aktsepteeritakse nüüd legitiimsena. Nende vaidlustamine muutub juba lausa riigi sümboolse tähtsuse vaidlustamiseks.
Nüüd aktsepteeritakse legitiimsena tegusid ja poliitikaid, mida muidu ei oleks legitiimseks peetud.
- 120 Ma määratlesin neid ühendava teemana sotsiaaldarvinismi, mille järgi üksnes tugevamad jäävad ellu ja ellujäämise määrab konkurents, mitte koostöö.
- 140 Pärast 9/11 saavutasid nad president Bushi üle mõjuvõimu ja kasutasid sõda terroriga ettekäändena Iraaki tungimiseks.
- 140 See, kuidas sõda terroriga on peetud, on aga langenud intensiivse uurimise alla.

Mina _____ Marianne Negfeldt _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ 8. jaanuar 1989 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Temaatiline struktuur ja selle analüüs *Ekstsiikuse ajastu näitel*

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ professor Krista Vogelberg _____,

(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, Marianne Negfeldt „20.“ mai 2013